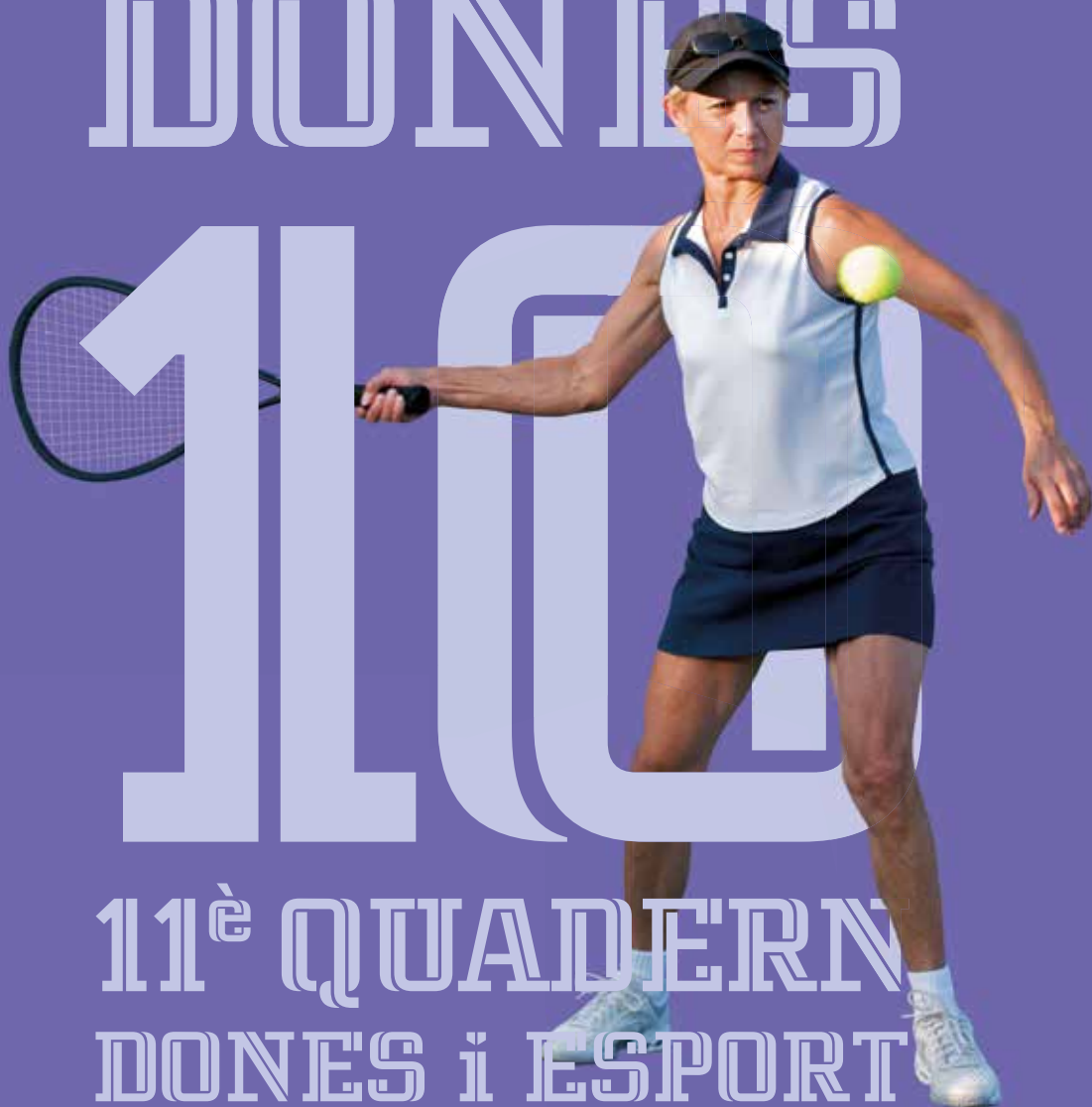

DONES

110

11^è QUADERN
DONES i ESPORT

DONES

**11^è QUADERN
DONES i ESPORT**

CRÈDITS

EDITA

Ajuntament de Barcelona

DIPÒSIT LEGAL

B.13763-2018

ISSN

2604-3580

EDICIÓ

2018

barcelona.cat/esports

 /bcnesports

 @BCN_esports

 @bcnesports

010 Informació
Barcelona
Trucada gratuïta

COL·LABORA

ÍNDIX

PRESENTACIÓ

1. ARTICLE HISTÒRC

- 1.1 Entre la marginalitat i la igualtat. L'educació física i les dones a Barcelona (1830-2000)** 8
Xavier Pujades i Dolors Ribalta

2. PREMI DONA I ESPORT 2017

- 2.1. Encarnación Hernández, la pionera del bàsquet femení**
Biografia de la guardonada amb el premi Dona i Esport "Mireia Tapiador" 20
Raquel Barrera – directora del curtmetratge "La Niña del gancho"
- 2.2. Erika Villaécija, nadadora olímpica amb reptes de futur** 23
Biografia de la guardonada amb el Premi Dona Esportista
Família Villaécija i Garcia
- 2.3. Laia Sanz i Eloi Vila, el Ral·li Dakar des de la perspectiva femenina** 26
Biografia de la guardonada amb el Premi al Mitjà de Comunicació
Eloi Vila, editor del llibre "Qui té la voluntat té la força"
- 2.4. Club d'Atletisme Nou Barris, on els pressupostos poden ser 50 – 50** 30
Quique de la Hoz – Coordinador de l'escola del CANB 2012-17

3. ESTUDIS EN CLAU DE GÈNERE

- 3.1 Només el 20% són dones al grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport** 36
Pedrona Serra, Anna Vilanova
- 3.2. Gènere en els plans d'estudi del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport**
Una assignatura pendent? 44
Maria Prat Grau
- 3.3. Una visió estereotipada del futur laboral. L'elecció dels estudis de CAFE** 54
Pedrona Serra i Carles Ventura
- 3.4. On son les dones entrenadores? La desigualtat a la banqueta** 62
Ingrid Hinojosa-Alcalde, Susanna Soler

Manifest de defensa i igualtat de gènere a l'esport 74

Decàleg 2018 75

PRESENTACIÓ

En aquests moments de defensa dels drets fonamentals de les dones i la seva visibilització a la societat en tots els àmbits, arriba l'onzè Quadern Dones i Esport amb la mirada posada sobre l'educació i l'àmbit laboral esportiu.

Ens trobem en una època de canvi vertiginós on cada vegada es fa més palesa la importància d'assenotar les bases del respecte de gènere des dels indrets més primaris, com és l'educació. Per això cal una reflexió sobre com es percep la dona no només dins els materials educatius sinó en relació amb totes les dinàmiques subjacents que estan interioritzades en les maneres de funcionar en la nostra societat. L'onzena edició del Quadern Dones i Esport aborda el tema des de la dimensió esportiva, analitzant la presència de gènere als plans d'estudis de Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport; mirant també enrere com es va apropar la pràctica de l'activitat física a les escoles

i el seu desenvolupament progressiu, i, anant més enllà, esbrinant com es tradueix tot allò a la realitat laboral esportiva actual i com veuen els i les nostres joves la seva perspectiva de futur.

Necessitem mirar allà on es genera el futur i assegurar una formació de qualitat, no només en el sentit estricte de qualitat conceptual, teòrica i pràctica, sinó una qualitat que englobi molt més: la igualtat de gènere dins de les mateixes dinàmiques educatives i esportives. Per reforçar aquesta voluntat, hem desenvolupat el Manifest de defensa i igualtat de gènere a l'esport i el Decàleg de bones pràctiques en l'organització d'esdeveniments esportius, fixant una línia de treball que ens permeti aconseguir noves cotes d'igualtat.

En l'esport, com en tots els àmbits de la vida, dones i homes caminem junts, i encara ens queda feina perquè així es reconegui.

MARTA CARRANZA
Comissionada d'Esports

ARTICLE HISTÒRIC

DONES

100

1

1.1

ENTRE LA MARGINALITAT I LA IGUALTAT. L'EDUCACIÓ FÍSICA I LES DONES A BARCELONA (1830-2000)

Xavier Pujadas i Dolors Ribalta

L'educació i l'educació física femenina han transcorregut per diferents etapes al llarg de la història. En una societat de caire androcèntric com la d'Occident, les nenes i les dones van accedir més tard a una educació formal i fins al segle XX, tret d'algunes excepcions centreeuropees, l'educació física femenina no va aparèixer. En aquest article repassarem l'evolució de l'educació física de les noies en el context barceloní des del segle XIX fins als nostres dies.

A la capital catalana, durant el segle XIX la gimnàstica femenina no va entrar a l'escola i, socialment, no estava prou considerada. És cert que entre les classes benestants algunes dones acudien als centres de gimnàstica ortopèdica i als establiments de gimnàstica barcelonins per contrarestar el sedentarisme, la debilitat física i els problemes posturals. A finals del vuit-cents, en paral·lel a l'Exposició Universal de 1888, van proliferar els gimnasos i la creació d'entitats esportives. Alhora es començaren a desenvolupar diversos esports i tant l'educació física com esportiva s'anaren institucionalitzant.

Als inicis del segle XX, per primera vegada l'educació física femenina va adquirir major importància, tot i que tant oficialment com socialment fou

inferior a la masculina. Hi tindrà molt a veure l'aplicació de la coeducació a l'escola secundària i tolerada a l'ensenyament primari.

Posteriorment, ja amb l'adveniment de la dictadura franquista, els canvis foren radicals i l'educació passà a ser segregada i, en el cas de les noies, va recaure sobre la Sección Femenina de Falange, que potenció una educació física d'acord amb les seves funcions de mare i esposa. En l'etapa posterior a la mort del dictador l'escola mixta incorporarà les noies al model masculí d'educació física. Amb els canvis legals i la formació del professorat, l'educació física passaria d'assignatura infravalorada a matèria curricular que, com a mínim sobre el paper, superava els estereotips de gènere.

La història de l'educació física i les dones s'ha mogut entre la marginalitat i la igualtat.

Les dones benestants i la gimnàstica higiènica (1830-1890)

L'educació gimnàstica i corporal de les noies, tant a nivell escolar com domèstic, va restar pràcticament oblidada durant bona part del segle XIX. La importància que se li va atri-

buir tant a l'escola pública com a la privada fou pràcticament nul·la.

Durant la primera meitat de segle, la instrucció gimnàstica napoleònica fou utilitzada a les escoles benestants com un privilegi masculí. Aquesta es basava en classes d'esgrima, evolucions de la marxa i ús d'armes per a la defensa patriòtica que ignoraren completament les noies de l'època. Es tractava d'un sistema de tipus militar que no tingué en compte les necessitats i el desenvolupament de les dones al voltant de l'educació física¹.

La presència de la gimnàstica femenina va començar a fer-se visible a partir de 1830 amb el naixement dels primers centres barcelonins on s'aplicaren tractaments de gimnàstica ortopèdica. Els metges i higienistes atengueren els problemes posturals i la debilitat física de les joves de famílies acomodades per contrarestar els problemes de sedentarisme d'una classe social poc avesada al desenvolupament de la condició física.

En aquest context d'expansió urbana i industrial, la nova corrent higienicomèdica va impulsar concursos doctorals tenint en compte l'educació física i moral de la dona sota un context pudorós i catòlic. Durant la segona meitat del segle XIX algunes obres i tractats sobre l'educació física i les activitats gimnasticoesportives femenines es van publicar a Espanya, mostrant la preocupació teòrica per aquesta temàtica. Aquestes obres reclamaren tant l'educació femenina com la importància de l'educació física amb l'objectiu de reforçar la natu-

ralesa i missió com a futures mares i esposes. Un posicionament reiteratiu fins a ben entrat el segle XX, on les prescripcions giraven al voltant dels exercicis més apropiats sota els convencionalismes de l'època per salvar la decència femenina.

En aquesta línia —i ja en la dècada de 1880— es pot destacar una de les poques veus acadèmiques femenines, com fou la metgessa lleidatana Martina Castells, que amb una tesi doctoral defensada el 1882, va reivindicar l'educació física femenina sense oblidar les obligacions maternals.

El debat sobre la presència femenina en la gimnàstica es feu palès sobretot a partir de 1860. Aquell any Joaquim Ramis fundà a Barcelona el gimnàs Espanyol i, així mateix, la necessitat d'obtenir majors beneficis va portar a incorporar les figures femenines, obrint la possibilitat que la gimnàstica femenina fos dirigida per dones.

Una dècada després, Pilar Pascual, regent de l'escola Pràctica annexa a la Normal de Magisteri de Barcelona, posava el focus en la poca formació de les professores de les escoles de parvulari, la importància de l'educació física femenina, la incorporació de professorat especialitzat i les males condicions higièniques de les instal·lacions i del mobiliari escolar. La seva proposta no fou secundada per les famílies de l'època que no apreciaven els beneficis de la gimnàstica, però s'anaven semblant llavors per lluitar contra el sedentarisme i la perillosa moda de la cotilla.

Pilar Pascual de Sanjuán
Font: www.todocoleccion.net

¹Xavier Torrebada, «La educación física y la actividad gimnástico-deportiva de las mujeres a partir de la bibliografía especializada del siglo XIX» *Arenal. Revista de Historia de Las Mujeres* 18 (2011): 152.

L'ascens al poder dels liberals l'any 1885 va comportar el desenvolupament de canvis legislatius que, coincidint amb el regeneracionisme de finals de segle, va abraçar tots els camps de pensament. El debat sobre l'educació física es va plasmar amb la primera legislació sobre aquesta matèria que fou signada per Alfons XII sobre la creació de l'Escola Central de Gimnàstica, fruit de la Llei Becerra que feu obligatori l'ensenyament de l'educació corporal a l'ensenyament secundari (1883), i que s'inaugurà el 1887.

Com se sap, malauradament, el recorregut de l'escola fou efímer i es clausurà el 1892, amb uns resultats de 71 professors i 17 professores diplomades que rebien un programa lleugerament diferent al dels seus homòlegs masculins. Tot i això, la formació específica d'un cos de professores posava en relleu la naixent figura d'un nou ofici femení.

L'eclosió esportiva barcelonina finisecular, estimulada en part per l'Exposició Universal de 1888, va permetre a la ciutat un gran salt cap al desenvolupament i la modernització, que va coexistir amb l'eclosió d'altres

moviments socials, com el feminisme i l'obrerisme. Tot i això, la presència de les classes populars i de les dones en el marc esportiu associatiu fou reduïdíssima, i només un grup molt escàs de noies benestants s'atreïren amb pràctiques considerades possibles i aptes per a elles.

De l'exclusió a la integració (1900-1939)

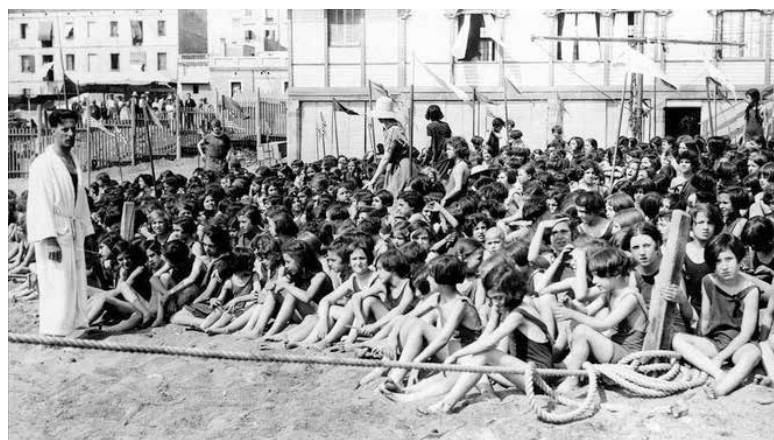
En un context de gran inestabilitat política i legislativa a l'Espanya de la Restauració, des de la darrera dècada del segle XIX i la primera del segle XX, l'educació física al segon ensenyament fou obligatòria, voluntària o innecessària segons el partit dominant. En el cas de primària, l'educació corporal era inexistent.

Aquesta inestabilitat legislativa es mantingué al llarg d'aquest període. Algunes experiències puntuals, com l'Escola de Mestres de Joan Bardina (1906), van popularitzar l'educació física, i apostaren perquè les alumnes fessin gimnàstica. Malgrat l'interessant iniciativa per a la gimnàstica, l'escola es va veure obligada a clausurar les seves portes per les dificultats econòmiques, quatre anys després de la seva obertura.

Superada una dècada, amb la creació de l'Escola Central de Gimnàstica de Toledo (1919) s'accentuà el caràcter militarista d'aquesta disciplina i es declarà obligatori l'ús de la cartilla gimnàstica infantil en les classes d'Educació Física (1924).

Font: www.blocs.mesvilaweb.cat

Escola del mar (1906)

Font: www.elperiodico.cat

Amb aquest escenari de fons, a Barcelona, un major interès social per part de les instàncies governamentals de la ciutat per a l'educació, així com la iniciativa pedagògica dels defensors de la renovació escolar, feren possibles transformacions rellevants en el terreny de l'educació física i la coeducació. Pel que fa a l'educació física, la importància del tractament del cos vinculada a una visió naturalista i vivencial de l'educació —que tingué la necessitat de superar el caràcter gimnàstic i militar de l'educació física anterior— posà en relleu el moviment higienista i la gimnàstica sueca per al desenvolupament infantil dels nens i nenes, així com el principi de llibertat que va incorporar en el procés educatiu els jocs i les excursions.

Les dues experiències foren impulsades des de l'ajuntament de Barcelona gràcies a l'increment del seu pressupost en cultura (1908). La preocupació per la salut dels nens i nenes, per la seva educació física, moral i estètica fou el motor dels models de Sensat i Vergés, autèntics transformadors pedagògics en una Barcelona entre la Mancomunitat i la dictadura de Primo de Rivera.

El període republicà i l'aprovació de l'Estatut de Catalunya van anar de la mà de tots els canvis polítics, socials i culturals que s'estaven esdevenint i que establiren un vincle entre les institucions públiques i la societat civil, donant un impuls a la importància dels mestres que culminaren un context pedagògic renovador a la ciutat.

Els centres dependents de la Generalitat republicana, l'Institut Escola i l'Escola Normal experimental, dotaren d'interès l'educació física i plantejaren la coeducació. El 1932 una campanya contra l'ensenyament mixt per part de la premsa i dels partits conservadors va posar el focus de les seves crítiques en el fet que els nois i les noies normalistes fessin gimnàstica junts², la qual cosa encara tenia molts detractors en els sectors tradicionals.

En una Barcelona amb una industrialització creixent, l'Institut Escola donava molta importància a la salut, l'experimentació, la gimnàstica, els jocs, els esports, les excursions i la vida a l'aire lliure —on va destacar l'activitat a la Colònia Can Surell— com ens ho destacava fa alguns anys una exalumna:

Escola del mar (1906)

Font: www.paseodegracia.com

Les colònies escolars, els banys de mar, les escoles a l'aire lliure, com l'escola del Bosc de Montjuïc dirigida per Rosa Sensat (1914) i l'escola del Mar de la Barceloneta impulsada per Pere Vergés (1922), utilitzaren la gimnàstica amb l'objectiu d'aconseguir l'equilibri físic i mental de la quinxalla des d'una perspectiva pública i progressista.

²Jaume Carbonell Serraboja, *L'Escola Normal de la Generalitat (1931-1939)* (Barcelona: Edicions 62 SA, 1977).

«A més de de procurar que la gent sortís amb el màxim de coneixements, et formaven com a persona, d'una manera que no te n'adonaves (...). Cada grup tenia el seu nom i era un orgull defensar-lo tan bé com es podia, sobretot en l'àmbit esportiu. S'organitzaven campionats d'atletisme i de bàsquet entre els diferents grups» (Giró, 2005, p.22-24).

Els Grups Escolars del Patronat de l'Ajuntament de Barcelona també tenien present l'educació integral, on l'educació física era una part més de la vida dels infants dels dos sexes.

A l'escola privada, els centres educatius de la Mútua Escolar Blanquerna —antiga escola Montessori durant l'etapa de la Mancomunitat— tenien com a trets d'identitat la llibertat docent, una pedagogia activa i l'educació física, musical i esportiva. Pel que fa a les escoles dels sectors populars —bàsicament d'ensenyament primari—, acollien nens i nenes de dones que havien de treballar a les fàbriques i que tenien una assistència irregular o nul·la perquè sovint havien de col·laborar amb el manteniment familiar.

Exercicis de rítmica a l'escola Montessori, 1916. AFB. F. Ballell
Font: Ajuntament de Barcelona

També caldria destacar les escoles dels moviments llibertaris i els ateneus obrers, que crearen seccions excursionistes i popularitzaren els esports entre les classes populars fins aleshores només practicats per la burgesia. En tots dos casos, aquestes institucions com l'Ateneu Enciclopèdic popular, el CADCI o l'Ateneu Obrer Martinenc, per citar-ne alguns, arribaren a operar com autèntiques escoles d'educació física i esport per als col·lectius d'obriers més allunyats de les aules reglades entre 1900 i l'esclat de la Guerra Civil.

L'Educació física és diu «gimnasia» (1939-1975)

Després de la Guerra Civil, la realitat educativa va fer un gir radical. L'educació i l'educació física i esportiva que es va plantejar en aquest període va estar molt condicionada pel sexe i pels plantejaments que les institucions dominants (Església, Estat i Exèrcit) consideraven més adients per a cadascú³ en funció dels seus objectius de control social. En primera instància, l'objectiu principal era el desmantellament de l'obra republicana i la inclusió d'un model educatiu diferenciat per als nois i un altre per a les noies: es va prohibir l'escola mixta i la informació sobre sexualitat, es va incloure la religió i les inspeccions de l'església, molt del professorat es va exiliar o fou depurat i substituït per docents addictes al sistema, els centres escolars de la Generalitat van ser suprimits o absorbits per l'Estat, i la nova reglamentació oficial va fer que la Falange dominés totalment l'ensenyament primari oficial i per primera vegada atorgués una funció

³ Juan Carlos Manrique, *La mujer y la educación física durante el franquismo* (Valladolid: Universidad de Valladolid. Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2008).

especial a l'educació física. Aquesta matèria va passar a dependre exclusivament del Frente de Juventudes el 6 de desembre de 1940 amb l'objectiu d'enquadrar la joventut espanyola, des dels 7 anys fins a l'ingrés a l'exèrcit en el cas dels nois, i dels 7 als 17 anys en el cas de les noies, la formació de les quals va recaure a la Sección Femenina (SF) amb una forta influència de l'església catòlica.

Per tal de proposar uns continguts propis per a les dones que n'excloïa d'altres que es consideraven masculinitzants, es tingué molt en compte la formació del professorat.

Amb el Decret del 2 de setembre de 1941 es creaven les Acadèmies Nacionals José Antonio i Isabel la Catòlica —que depenia de la Delegación Nacional de la Sección Femenina— i que posteriorment seria substituïda per la Escuela Nacional Ruiz de Alda (a partir de 1959). Aquestes institucions foren les encarregades de la formació dels instructors/res i comandaments. Al llarg del període es va mantenir la diferenciació total entre professors i professores. Algunes barcelonines es formaren en aquests centres i, malgrat que les seves funcions passaren per la difusió, transmissió ideològica i adoctrinament de les noies a l'esperit del «movimiento», la realitat no sempre fou així. Certament, es creà una dicotomia entre el discurs oficial i la realitat quotidiana, en la qual el règim tingué més influència en les zones rurals que en les urbanes⁴, donada la tradició

esportiva de les ciutats catalanes engegada en l'etapa anterior. L'educació física femenina tenia entre els seus objectius modelar les dones que el règim necessitava per consolidar els seus valors en el futur:

«Instalar en el alma de las futuras generaciones la alegría y el orgullo de la Patria; tenemos que formar a las nuevas mujeres de España, religiosas y prácticas, refinadas y austeras, cultas y deportivas, gallardas y sencillas; es decir: nacionalsindicalistas»⁵
(Delegación Nacional de SF, 1951).

Les orientacions estaven clarament definides per rols i s'indicaven una sèrie de valors diferents per a cada sexe; així, a les nenes se les dirigia cap a un àmbit domèstic i maternal lluny de la vida pública i dels estudis universitaris:

«Ejercicios de imitación profesional para niñas de siete a diez años. Fregar el suelo. De rodillas, rodillas separadas, pies unidos. Flexión de tronco adelante sin sentarse sobre los talones. Desde esta posición, movimiento lateral de abanico que imite lo más perfectamente posible el movimiento corriente de fregado de suelos»
(Frente de Juventudes, 1945).⁶

⁴ Pujadas, Xavier, Beatriz Garay, Fernando Gimeno, Ramón Llopis-Goig, José Manuel Parrilla-Fernández, i Gonzalo Ramírez-Macias. «Mujeres y deporte durante el franquismo (1939-1975). Estudio piloto sobre la memoria oral de las deportistas». *Materiales para la historia del deporte* 10 (2012): 14.

⁵ Delegación Nacional de la Sección Femenina de FET y de las JONS. *Escuela Nacional de Instructoras para Juventudes Isabel la Católica*. FET y de las JONS, Madrid, 1951.

⁶ Begoña Salas «Orientaciones para la elaboración del proyecto coeducativo de centro». (comunicació. Jornades sobre coeducació: per una cursa sense obstacles. Barcelona, 1995), 14.

La gimnàstica femenina fou un luxe pràcticament inexistent durant el primer franquisme a les escoles de primària de la ciutat. En aquesta etapa els centres escolars que més van desenvolupar l'educació física i esportiva femenina foren els de titularitat estrangera que hi havia a Barcelona, com l'Escola Alemanya o el Liceu Francès, per citar-ne alguns. Aquestes escoles tenien experiències esportives molt més obertes i contrastaven amb els exercicis gimnàstics, repetitius i el vestuari decent i decorós de les escoles Nacionals o de Sección Femenina⁷ que progressivament anaren implementant l'educació física.

Amb tot, a partir de la dècada de 1960, el model de dona tradicional s'hagué d'adaptar als canvis socials que s'esdevenien i que incidiren també en un règim dictatorial que forçosament s'anà obrint. Les dones barcelonines, doncs, s'anaven fent visibles en l'àmbit públic i s'incorporaren progressivament al mercat de treball i a l'esport. La influència sobre l'educació física a l'escola vingué marcada per dues lleis. La primera, de 23 de desembre de 1961, fou la Llei d'Educació Física i Esports, més coneguda com Llei Elola-Olaso. Si bé mantingué alguns aspectes com la barreja de l'educació física amb les forces armades, també obrí algunes esclerxes com foren la independència respecte del COE, la creació de l'Institut Nacional d'Educació Física (instaurat a Barcelona el 1975), un finançament més estable i el suport a l'esport afeccionat.

La Llei General d'Educació (agost de 1970), d'altra banda, facilità el creixe-

ment de l'escola mixta tot portant les noies a adaptar-se teòricament al model masculí, entès com a genèric i universal. Amb aquesta llei, però, la situació de l'educació física no millorà qualitativament a l'ensenyament secundari. De fet, a partir de la dècada de 1970 es mantingueren les classes de «gimnàstica» disciplinària, s'imposà el futbol pels nois i generalment les noies foren excloses del joc masculí.

La gimnàstica femenina durant la finalització d'aquest període s'adaptà al model dominant i va portar el llast d'assignatura *maria* juntament amb la religió i la «formació del espíritu nacional».

El període democràtic (1975-2000)

Amb la mort del general Franco, la desaparició progressiva dels organismes feixistes vinculats a l'esport, l'atorgament de les competències de l'àmbit de l'educació física i l'esport a l'Administració de l'Estat (1977), la creació del Consejo Superior de Deportes (1977), la inclusió de l'educació física escolar a tots els nivells, l'aprovació de la Constitució (1978) i l'aprovació de la Llei general de cultura física i esport de 1980, es remarcava la importància que s'atorgava a l'educació com a dret bàsic i fonamental i al foment de l'esport i l'educació física com a béns per a la ciutadania.

En aquest context, però, la incorporació de l'escola mixta no va comportar la desaparició de les desigualtats de gènere o la ruptura dels estereotips

Llibre Educació Física Femenina 1964

Font: www.todocoleccion.net

⁷ Dolors Ribalta-Alcalde. «Dones, esport i dictadura: La memòria oral d'esportistes catalanes durant la primera etapa del franquisme (1939-1961)» (tesi doctoral, Universitat Ramon Llull, 2016), 352-53.

tradicionals.⁸ El model androcèntric basat en el sistema esportiu tradicional es va establir com a únic i universal. Les nenes compartien l'educació física amb els seus companys però una sèrie d'aspectes invisibles, inconscients o de currículum ocult perpetuaven aquestes desigualtats a les classes i es manifestaven amb el llenguatge que utilitzava el professorat, les expectatives sobre cada rol, els continguts curriculars que es prioritzaven, la metodologia i l'avaluació que es plantejava, l'ús dels espais i les actituds i comportaments dels nens respecte a les nenes⁹.

Les formes culturals associades a la masculinitat eren, doncs, molt més valorades a l'escola, i a l'educació física mixta se'n trobaven moltes evidències. Els nens i les nenes s'adaptaven a allò que s'esperava d'ells. Així doncs, el sexisme perjudicava tot l'alumnat perquè els obligava a adoptar uns determinats comportaments i actituds en funció del sexe i no de la seva personalitat.

Mentre les lleis del període insistien en el pluralisme educatiu, la igualtat i l'equitat, la realitat de l'educació física a les escoles barcelonines de la dècada de 1980 era poc optimista. Segons un estudi de 1986 publicat pel propi ajuntament, l'educació física era pràcticament inexistent a les escoles públiques de Barcelona¹⁰ i no hi havia prou professorat especialitzat, instal·lacions adequades per a la pràctica ni material.¹¹

Davant d'aquestes dades, entre maig de 1986 i juny de 1992 l'administració municipal va formar professors especialistes d'educació física per a mestres d'EGB que estiguessin treballant a l'escola pública i va iniciar la campanya municipal: «A l'escola més esport que mai»¹², que va girar entorn als cursos de formació per al professorat, la dotació de material, la millora i arranjament d'instal·lacions esportives, la cessió d'instal·lacions municipals i els premis esportius.

En aquest període es van cimentar unes bases formatives i materials per al progrés de l'educació física i tal com es feia explícit a la Llei de l'esport a Catalunya (1988), es focalitzava l'atenció en la importància de l'educació física a tots els nivells i es facilitaven les oportunitats d'accés a l'esport de les persones amb discapacitat, la promoció de la dona i la seva incorporació. Després d'un llarg període de marginalitat, la cultura femenina s'anava incorporant en el currículum manifest d'educació física.

Sobre el paper, aquesta realitat es consolidaria amb la Llei d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE 1990), que considerava l'educació física com una àrea específica en el currículum de totes les etapes del sistema educatiu, incorporava els continguts tradicionalment propis de la cultura esportiva femenina (dansa i expressió corporal), augmentava les hores de la matèria i posava en relleu l'àrea en el desenvolupament integral de l'alumnat a través del moviment.

⁸ Susanna Soler Prat, «Les relacions de gènere en l'educació física a l'escola primària. Anàlisi dels processos de reproducció, resistència i canvi a l'aula» (tesi doctoral. Institut Nacional d'Educació Física, Universitat de Barcelona, 2007), 78.

⁹ Xavier Bonal, *Las actitudes del profesorado ante la coeducación. Propuestas de intervención* (Barcelona: Graó, 1997).

¹⁰ Jaume Bantulà et al., *Passat i present de l'educació física a Barcelona* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Direcció d'Esports, 1997).

¹¹ Milagros García and Núria Puig, *Lesport en edat escolar a la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1986).

¹² «A l'escola més esport que mai». *El Mundo Deportivo*, 26 de novembre de 1986, 15.

A la ciutat de Barcelona l'educació física després d'un llarg recorregut, finalment es trobava totalment integrada i coberta. El professorat de la matèria, després d'anys de voluntariat i remuneracions inferiors, va poder oposar i tenir les mateixes igualtats i oportunitats que la resta de mestres. En conseqüència, la qualitat de les sessions van millorar tot i que el currículum oficial no s'acabava d'implementar i se seguien reproduint els estereotips tradicionals de gènere. En aquest sentit l'expressió corporal i les danses no es programaven, i si apareixien en la programació anual ho feien de forma parcial, essent relegades a un segon pla respecte als continguts esportius, de condició física i salut.¹³

Reptes actuals

Durant la primera dècada del nou segle, després d'alguns anys amb cert esplendor de l'àrea d'educació física, el manteniment d'una inestabilitat legislativa en educació que sembla insalvable, hi ha hagut un empobriment de l'educació física amb una pèrdua d'hores tant a primària com a secundària obligatòria. Pel que fa a la formació del professorat, les actuals mencions en els graus semblen estant lluny dels guanys que oferiria l'antiga especialització en la titulació de magisteri¹⁴ i en un futur se'n podran valorar les conseqüències.

Mentrestant, és cert que s'ha incorporat una oferta cada cop més àmplia: balls de saló, aeròbic, teatre, activitats amb paracaigudes, baptismes de vela, rocòdrom, metodologies cooperatives, educació física emocional, esports variats, acroesport, primers auxilis, educació física en anglès, patins en línia... i un llarg etcètera en forma d'activitats o d'unitats de programació, que no sempre han tingut continuïtat al llarg de l'escolarització i que s'han pogut complementar amb l'oferta formativa per a tots els nivells educatius, des de parvulari a batxillerat, que l'Ajuntament de Barcelona ofereix a través del programa «l'escola fa esport a la ciutat».

Aquest ampli ventall de propostes educatives i d'oci en un món cada cop més complex, accelerat i tecnològic han proporcionat a l'alumnat un tast de possibilitats que la majoria han superat satisfactòriament i que han complementat amb pràctiques extraescolars.

Els reptes actuals de l'educació física passen per dotar els professionals amb una bona formació que els permeti portar a terme el gran potencial educatiu de la matèria amb la millora de les competències de l'alumnat, l'avaluació i la coeducació superadora dels vells estereotips de gènere (realitat o utopia).

¹³ Begoña Learreta, Kiki Ruaño, i Miquel Àngel Sierra. *Didáctica de la expresión corporal. Talleres Monográficos* (Barcelona: INDE, 2006).

¹⁴ Xavier Chavarria. «¿Qué nos esta pasando? La educación física frente al espejo?». *Tándem: Didáctica de La Educación Física*, no. 49 (2015): 17.

BIBLIOGRAFIA

Bantulà, Jaume, Núria Bosom, Marta Carranza, i Jordi Monés. *Passat i present de l'educació Física a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Direcció d'Esports, 1997.

Bonal, Xavier. *Las actitudes del profesorado ante la coeducación: propuestas de intervención*. Barcelona: Graó, 1997.

Carbonell Serraboja, Jaume. *L'Escola Normal de La Generalitat (1931-1939)*. Barcelona: Edicions 62 SA, 1977.

Chavarria, Xavier. «¿Qué Nos Esta Pasando? La educación física frente al espejo» *Tándem: didáctica de la educación física*, no. 49 (2015): 15-20.

Delegación Nacional de la Sección Femenina de FET y de las JONS. *Escuela Nacional de Instructoras para Juventudes Isabel la Católica*. FET y de las JONS, Madrid, 1951.

García, Milagros, i Núria Puig. *L'esport en edat escolar a la ciutat de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1986.

Learreta, Begoña, Kiki Ruaño, i Miguel Ángel Sierra. *Didáctica de la expresión corporal. Talleres Monográficos*. Barcelona: INDE, 2006.

Manrique, Juan Carlos. *La mujer y la educación física durante el franquismo*. Valladolid: Universidad de Valladolid. Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2008.

Pujadas, Xavier, Beatriz Garay, Fernando Gimeno, Ramón Llopis-Goig, José Manuel Parrilla-Fernández, i Gonzalo Ramírez-Macías. «Mujeres y deporte durante el franquismo (1939-1975). Estudio piloto sobre la memoria oral de las deportistas». *Materiales para la historia del deporte* 10 (2012): 0-14

Ribalta-Alcalde, Dolors. «Dones, esport i dictadura: La memòria oral d'esportistes catalanes durant la primera Etapa del franquisme (1939-1961)» tesi doctoral, Universitat Ramon Llull, 2016.

Salas, Begoña «Orientaciones para la elaboración del proyecto coeducativo de centro», (comunicació, Jornades sobre coeducació: per una cursa sense obstacles, Barcelona, 1995).

Soler Prat, Susanna. «Les relacions de gènere en l'educació física a l'escola primària. Anàlisi dels processos de reproducció, resistència i canvi a l'aula.» tesi doctoral, Institut Nacional d'Educació Física, Universitat de Barcelona, 2007.

Torreadella, Xavier. «La educación física y la actividad gimnástico-deportiva de las mujeres a partir de la bibliografía especializada del Siglo XIX.» *Arenal. Revista de Historia de Las Mujeres* 18 (2011): 147-79.

PREMI DONA I ESPORT 2017

DONES

100

2.1

Encarnación Hernández,
la pionera del bàsquet femení

*Biografia de la guardonada amb el premi Dona i Esport
«Mireia Tapiador»*

Raquel Barrera - Directora del curtmetratge «La Niña del gancho»

**Frames del documental
«La niña del gancho»**
Autora: Raquel Barrera

Encarna Hernández neix a Lorca, Múrcia, el 23 de gener del 1917.

Tota la seva família es trasllada a Barcelona per treballar durant l'Exposició Universal de 1929. En un pis al carrer d'Entença s'hi instal·len el matrimoni Hernández i els seus onze fills.

El 1931 es funda l'**Atlas Club** just davant de la casa familiar, i de seguida l'Encarna Hernández s'apunta al seu equip femení, del qual és la capitana. El 1932 disputa els primers partits oficials contra l'**equip B del Club Femení d'Esports**, el club que entrena les millors esportistes catalanes de la República i en què practiquen atletisme, natació, bàsquet, esgrima, etc. L'Encarna n'és una gran admiradora.

Segons una estadística del propi Atlas Club publicada el 1932, l'Encarna és la màxima anotadora absoluta del club, per davant de la secció masculina, amb disset punts per partit, una quantitat molt elevada ja que les condicions de joc eren molt dures i no es marcaven gaires cistelles en un partit.

Jugant a l'Atlas coneix el seu marit, Jesús Planelles.

A la pista és ràpida i àgil, amb gran capacitat d'inventiva i molts reflexos. La seva habilitat és el tir conegut com a ganxo, d'aquí que se l'hagi anomenat La niña del gancho.

El 1935 es dissol l'Atlas Club i l'Encarna i les seves companyes —destaquen les

tres germanes Jordà— fixen pel **Laietà**, on les entrena el mític jugador Fernando Muscat. Guanyen el **Campionat de Catalunya** de 1936.

Paral·lelament a la seva tasca com a jugadora, és l'entrenadora d'un altre equip, el **Peña García** de l'Hospitalet (1934-1935). Així, esdevé una de les primeres dones entrenadores de la història del bàsquet a l'Estat espanyol.

L'estiu de 1936 l'Encarna entrena per participar a les Olimpíades Populars ja que és seleccionada per la Federació d'Atletisme, però mai se celebraran perquè esclata la Guerra Civil.

Durant la Guerra Civil les lligues esportives queden paralitzades, però l'Encarna entrena sempre que pot. Disputarà partits en «demostracions» en honor als milicians que van al front.

Un cop acabada la Guerra Civil, el 1939, el **Laietà** reprèn la seva activitat com pot. Esdevé el principal equip femení de Catalunya i, probablement, de l'Estat espanyol gràcies a la incorporació de grans figures del Club Femení d'Esports com **Sugranyes o Meri Morros**.

Tot i aconseguir la majoria de lligues, l'Encarna deixa de jugar uns mesos l'any 1942 perquè el seu pare li ho prohibeix per motius familiars.

Tanmateix, la situació dels clubs de bàsquet és totalment diferent de la dels anys anteriors. Les federacions perden poder perquè hi ha un canvi de concepte de què ha de ser una dona. De la dona republicana activa, moderna i amb dret a vot, es passa a una dona que ha de criar homes forts per al *Movimiento*. Amb aquesta intenció es crea la Sección Femenina de Falange. En aquest context, l'Encarna és nomenada instructora de Baloncesto i és

fitxada perquè jugui i entreni la **Sección Femenina de Barcelona**.

L'any 1946 és una de les primeres dones que té el carnet d'entrenadora oficial. Amb el seu equip guanya a Madrid el Primer Campionat de FET y JONS d'Espanya.

Amb la Sección Femenina viatja per tot Espanya, i també al Marroc. Rep una oferta per jugar a Itàlia, però la pròpia Falange no li permet marxar.

L'Encarna treballa com a modista, i només cobra una mínima quantitat econòmica quan forma part de la Sección Femenina. La resta d'equips i anys ha de compaginar les dures jornades laborals amb la competició esportiva.

Així doncs, i per fer balanç dels primers anys de la dictadura, trobem que en paral·lel a la Sección Femenina hi ha dos tipus de competicions més: les de les federacions oficials de bàsquet i les d'empreses, que es coneixen com a Copas de Patrocinadores.

Dins la lliga federada, el 1944 l'Encarna Hernández i la Meri Morros fixen pel **FC Barcelona**. Guanyaran diferents campionats de clubs d'Espanya en finals que es disputen a Madrid amb gran cobertura mediàtica.

Pel que fa a la lliga de patrocinadors juga al capdavant del **Cottet**, equip amb el qual guanyen quatre anys consecutius la Copa d'Espanya de Productors (del 1943 al 1946). Les finals es disputen al Gran Price de Barcelona o el Frontón Fiesta Alegre de Madrid.

També és jugadora i entrenadora de **Moix Llambés** —l'empresa que fabrica la colònia Brummel—, i entrenadora del **Fabra i Coats** i l'**Institut Verdguer**. Després de jugar durant nou

anys al FC Barcelona, el 1953 l'Encarna es retira del bàsquet per complir un altre dels seus somnis: ser mare. Té 36 anys, una edat gens habitual per a la maternitat en aquell moment.

Tot i retirar-se del bàsquet en actiu, no deixarà de practicar el seu esport preferit com a afició fins als 95 anys. A més, també practicarà la natació, l'atletisme i ciclisme al velòdrom d'Horta.

La seva trajectòria és important no només com a pionera de l'esport femení per les seves marques personals sinó per la seva lluita constant reclamant l'espai que es mereix la dona en el món de l'esport.

Després de romandre en l'oblit com tantes i tantes dones a la història, la seva entrega ha estat finalment reconeguda per les federacions catalanes i espanyola de bàsquet, l'Ajuntament de Barcelona i el de Lorca i la Comunitat de Múrcia.

Avui té 101 anys i encara guarda els articles de premsa on surt la seva estimada Laia Palau, capitana de la selecció espanyola, i mira a la televisió tots els esports femenins que s'emetten. Veu una foto i encara recorda el nom de cadascuna de les seves companyes d'equip i, fins i tot, de les seves rivals.

El 2016 l'Encarna Hernández rep el carnet de veterana del FC Barcelona.

És la primera i única dona que té aquesta menció en contraposició amb el més d'un centenar d'exjugadors masculins a qui s'ha atorgat.

Frames del documental
'La niña del gancho'

Autora: Raquel Barrera

2.2

Erika Villaécija,
nadadora olímpica amb
reptes de futur

Biografia de la guardonada amb el Premi Dona Esportista
Família Villaécija i Garcia

Fotografies: arxiu de
Villaécija i Garcia

anava a l'escola i a la una tornava a la piscina una altra vegada. Després dinava i a les tres tornava a l'escola un altre cop. A les cinc l'esperàvem a la sortida de l'escola i una altra vegada a l'aigua. Mai es va queixar de res; això sí, el dinar el feia molt ràpid, i el berenar el prenia en els tres minuts de camí que hi havia de l'escola al club. Nosaltres l'acompanyàvem a tot arreu.

Després d'uns anys de treball, els entrenadors del primer equip van dir que pujaria a entrenar amb ells tot i que era d'una categoria inferior. Allà va començar a entrenar amb Sonia Fernández i amb Xavier Martí, i va ser on es va formar com a nedadora i sobretot com a persona.

Amb setze anys va entrar al CAR de Sant Cugat amb una beca de la Federació Catalana de Natació, on va estar dos anys entrenant amb Víctor Maya i va assolir la seva primera participació en l'equip internacional absolut i la seva primera medalla internacional.

Ingressar en el centre d'alt rendiment va ser molt dur per a ella, però també per a nosaltres, que cada dia anàvem a veure-la. L'arribada era molt maca, però el comiat el portàvem molt malament. Va ser una època molt dolenta per a tots, però era el

Erika Villaécija i Garcia va néixer el 2 de juny de 1984 a Barcelona. Va ser la primera filla de Jordi Villaécija i de Wilma Garcia.

Amb vuit anys la Unió Esportiva d'Horta li va donar una beca d'un mes a l'escola de natació. Allà van veure que tenia estil per ser nedadora. Una de les entrenadores que tenia en aquell moment li va dir que també serviria per la natació artística, però ella es va quedar amb la natació.

Amb dotze anys s'aixecava a les sis del matí per anar a entrenar. A les nou

que l'Erika volia. Sempre comptava amb nosaltres pel que fos. Al cap d'un any d'estar al CAR va canviar al Club Natació l'Hospitalet. La seva primera medalla internacional va ser als Jocs del Mediterrani del 2001 en 800 lliures. A casa nosaltres ens tornàvem bojós. Fins i tot li vam demanar a un veí que gravés la cursa perquè el nostre vídeo no funcionava. Hem mirat aquesta gravació mil vegades, i encara a dia d'avui ens seguim emocionant mirant aquella cara de nena emocionada.

Després dels Jocs del Mediterrani de Tunis, la Federació Espanyola li va donar la beca al CAR i va començar a entrenar amb l'entrenador Joan Fortuny, amb el qual va estar setze anys. Ella el considera un segon pare, ja que amb ell ha aconseguit la majoria dels seus èxits com a nedadora.

A partir d'aquí van començar a arribar molts èxits, i nosaltres com a pares no sabem si ho passàvem pitjor veient-la en directe o des de casa. Perquè us en feu una idea, en una competició el Jordi es va tancar al lavabo. Els dos ens vam posar tan nerviosos que no podíem ni mirar la televisió. Ens ha fet estar molt orgullosos dels seus ors mundials, europeus i les seves 25 medalles internacionals. També estem molt contents de les seves quatre olimpíades. Ha pogut viure un somni que tenia des de petita multiplicat per quatre. Increïble. Nosaltres només n'hem pogut viure unes en directe, les de Londres, i va ser increïble per a nosaltres també. Només sortir a nedar ens va llençar un petó a les grades. Havia estat setena en les aigües de Hyde Park, i el seu germà i nosaltres ho vam poder seguir en directe.

En Campionats d'Espanya té més de cinquanta medalles d'or absoluta i més de cinquanta rècords. Es viu amb molta il·lusió que, després de tant sacrifici, i en un esport on poca gent pot arribar, ella ho aconsegueixi. Però el

Fotografies: arxiu de Villaécija i Garcia

que més admirem és com s'ha format com a persona i la senzillesa i la bondat que la caracteritzen.

El millor va ser quan el seu germà petit, que des de ben petit es passejava per les piscines, va seguir els seus passos. Desgraciadament, una lesió a l'espatlla i un accident de moto el van fer plegar. Veure'ls compartir entrenaments i competicions estatals i sobretot internacionals va ser molt agradable i ens omplia de felicitat com a pares. Aquesta va ser la part positiva. La part negativa va ser quan li vam haver de dir a la nostra filla que havia de marxar a competir en contra de la seva voluntat, mentre el seu germà era a l'hospital per un accident de moto. Ella havia de complir amb el club i amb tot el que comportava. Sempre han estat molt units, però ella sempre comenta que gràcies al fet que el seu germà va anar a entrenar amb ella després de l'any 2009, l'Erika fitxa pel Club Natació Sant Andreu. El seu germà era d'aquell club i ella tenia ganes de poder compartir-hi més estones. En aquesta etapa va aconseguir guanyar el Campionat del Món a Dubai i vam tornar a saltar del sofà, i ens vam tornar a emocionar quan va pujar al podi. Feia temps que perseguia aquesta medalla i per fi l'havia aconseguit.

L'any 2010 decideix provar una disciplina nova, les aigües obertes. Només ens va demanar que en la seva primera 10 km, que era a Castelldefels, l'animéssim tota l'estona. Era una cursa molt llarga i volia que els seus li donessin suport. I així ho vam fer.

El 2014, i després d'una reestructuració al Sant Andreu, l'Erika fitxa pel Club Natació Sabadell, el seu club ac-

tual, i ho fa pensant en el futur, ja que des de llavors entra a treballar de psicòloga a l'Escola Santa Clara del club. Ella creia que seria el seu últim any nedant, però com que la il·lusió la segueix portant, aconsegueix arribar i classificar-se pels seus quarts jocs olímpics, els de Rio. Crec que ha estat la vegada que més contenta l'hem vist de classificar-se!

A dia d'avui l'Erika segueix entrenant. Es lleva cada dia a les cinc del matí per poder entrenar i després va a treballar. A banda de treballar a l'Escola Santa Clara de psicòloga i d'ajudant d'entrenadora amb el grup dels benjamins del Club Natació Sabadell, també treu temps per poder seguir amb coses que li agraden i l'omplen. Ara ha trobat un nou repte, el crossfit, i per sort a banda d'entrenar-se al Crossfit Line, de tant en tant pot fer-hi alguna pràctica d'entrenadora, ja que també es va treure el títol d'aquesta disciplina.

No ens agradaria acabar aquesta breu biografia, en què segur que se'ns obliden moltes coses, sense reafirmar l'especial il·lusió que li va fer el premi. Portava tres anys sent candidata i sempre ens deia a casa: «aquest any no m'ha tocat tampoc». Però quan li van anunciar que seria guanyadora va convidar tota la família a l'acte comentant «per fi la meva ciutat em dona un premi, heu de venir perquè és especial». I allà vam anar tots, amb tiets i cosins inclosos.

L'Erika sempre ha estat una noia responsable, però pensem que la natació l'ha fet ser com és: lluitadora, una mica tossuda, però sobretot molt lleial i amb moltes ganes de créixer i fer créixer.

2.3

Laia Sanz i Eloi Vila, el Ral·li Dakar des de la perspectiva femenina

*Biografia de la guardonada amb el Premi al Mitjà de Comunicació
Eloi Vila, editor del llibre «Qui té la voluntat té la força»*

*El meu cos crida de dolor. Sobre-
tot la clavícula i el coll. Fa tres dies
que tinc angines i molta febre. Soc
a l'habitació d'un hotel de Rosario.
Una habitació moderna, ordenada,
neta i impersonal. Un niu còmo-
de molt diferent del que jo entenc
per una llar. Miro el rellotge. No
fa ni dues hores que he baixat de
la moto, que he acabat el meu sisè
Ral·li Dakar. Sé que és un èxit.*

*Sí, el simple fet d'arribar a la meta
ja és un èxit. Però ara el que neces-
sito és banyar-me, fer-me baixar la
febre i aconseguir que el cos es re-
laxi. Obro l'aixeta. Deixo que surti un
bon raig d'aigua i n'escolto la remor
mentre m'observo al mirall. Contem-
plo el meu rostre. Ulleres molt mar-
cades i ulls brillants. A la cara se'm
veu l'empremta dels quinze dies de
competició sense treva. És impossi-
ble amagar la realitat. S'hi reflecteix
el que em passa per dins, el que sent
la meva ànima.*

*Em fico dins l'aigua. Acluco els ulls i
deixo els braços morts. Un calfred
em recorre el tors. Els músculs se'm
relaxen. El cos ho agraeix. Em moc
lentament. L'assossec s'estén fins a
les cames. Intento no pensar en res,
mantenir la ment en blanc, però és
impossible, el cap s'entesta a tornar
a la cursa. M'envia nombroses imat-*

ges imprecises, sense ordre aparent: em porta a les dunes, al fang, a les altures. M'estimaria més descansar, pensar en la Casilda, la preciosa gossa que m'espera a casa. Vull veure els meus pares, els meus amics, dormir tres dies seguits, menjar un bon plat de pasta i sortir de festa. Vull oblidar la pols, la calor i la pluja. M'he d'allunyar del Dakar per poder desfer-me de la tensió acumulada. Però el meu cap és molt tossut i hi insisteix.

I m'imposa, cruament, tres dies negres. Els tres dies d'infortuni que m'han allunyat de les deu primeres posicions. Primer em planta a la novena etapa, quan van suspendre part del recorregut i consegüentment van reclassificar, amb la qual cosa vaig passar d'estar a tretze minuts del desè a quedar cinquanta minuts darrere seu. Tot seguit, el meu cap

*salta a l'endemà, el pitjor dia. Dese-
na etapa en ple desert de Fiambalá,
a Catamarca, a l'Argentina. Un dia
de sorra i navegació, ideal per a les
meves condicions. Però els pilots de
motos vam haver de sortir entre els
cotxes i camions, i molts vam tenir
problemes perquè la pista estava
massa tova. Quan em va tocar sortir a
mi, ja havien passat deu cotxes i cinc
camions, i vaig caure per culpa d'un
roc que hi havia amagat sota la sorra.
Vaig acabar exhausta i, a més, vaig
perdre una altra hora i quasi vint mi-
nuts respecte del líder. Però els meus
contratempes no es van acabar aquí.
L'endemà vaig agafar angines. Vaig
haver de pilotar amb molta febre. I
vaig tornar a caure.*

*El cop em va provocar una distensió
de lligaments i un esquinç de grau
dos a la clavícula dreta.*

Fotografia de Gerard Gil

I amb el dolor a la clavícula i unes angines horribles he arribat fa tan sols una estona a la meta de Rosario. Al final he aconseguit la quinzena posició a la general. Ha estat un Dakar estrany: molt ràpid, amb poca sorra i poques dificultats de navegació. Abans de començar hauria firmat aquest resultat perquè el nivell d'aquesta edició ha estat estratosfèric, amb gairebé 25 pilots amb opcions de guanyar etapes i de lluitar per la victòria, dels quals alguns eren campions del món d'enduro i motocròs. Però soc competitiva, i estic convençuda que hauria pogut classificar-me millor.

Malgrat tot, del Dakar d'enguany m'enduc coses molt bones: la victòria de Toby Price, el meu company d'equip a KTM; les deu participacions al Dakar d'en Jordi Viladoms, també company de KTM; la gran gestió dels directors d'equip, l'Alex Doring i l'Stefan Huber, que han estat pendents en tot moment dels aspectes tècnics i, sobretot, de les qüestions humanes, i l'excel·lent ambient al

grup. En Papa Vili, que és com afectuosament anomenem en Viladoms, perquè és el més veterà i experimentat, ens ha ajudat molt en tots els aspectes. Hem format una gran família, m'han cuidat moltíssim i m'he pogut concentrar exclusivament en la competició.

Ara necessito descansar, que em baixi la febre, curar-me de la lesió a la clavícula i allunyar-me de la cursa per poder pair tot el que he viscut en aquest Dakar. Vull agafar perspectiva per analitzar el que he fet malament i corregir-ho. Tanmateix, el millor de tot és que ja només em falten onze mesos per poder tornar a ser aquí. Onze mesos per tornar a patir, per tornar a lluitar, per tornar a viure la millor cursa del món. Onze mesos per intentar millorar el Dakar d'enguany i el del 2015, en què vaig aconseguir el que fins ara és el meu millor resultat. Potser per això, ara, un any després, dins la banyera de la meua llar impersonal de Rosario, el que em ve més de gust és deixar que la meua ment hi torni i revivre aquell Dakar.

Així explica en primera persona la Laia Sanz el final del Dakar del 2016. I la il·lusió per revivre la seva millor classificació a la prova, la del 2015, en què va acabar dins dels deu millors: el millor resultat aconseguit mai per una dona en categoria absoluta al Ral·li Dakar.

Una gesta esportiva només a l'abast de la millor motorista de la història.

A la Laia, la passió per les dues rodes li ve de ben petita. Als dos anys, el seu pare ja la pujava en moto. L'asseia al dipòsit i la duia a voltar. I quan la volta s'acabava, la Laia rondinava.

Als quatre anys ja va provar la Cota 25 del seu germà sense que ningú se n'adonés inicialment, i als set va competir per primera vegada en trial. Entre les fites esportives de la Laia, destaquen fins al moment 13 títols

mundials de trial femení, 10 títols europeus de trial femení, 6 títols en el trial de les Nacions, 8 victòries en el Dakar en categoria femenina, 5 títols mundials d'enduro femení, 4 medalles d'or d'enduro femení als X Games, 1 medalla de plata d'enduro femení als X Games i la 9a posició absoluta al Dakar 2015. També ha obtingut les distincions de millor esportista catalana el 2003, ex aequo amb Gemma Mengual, i 2014; la Gran Cruz del Mérito Deportivo (2004), premi Reina Sofia a la millor esportista espanyola (2006), Dona de l'Any segons la Federació Internacional de Motociclisme (2011 i 2012), medalla d'or de la Real Orden del Mérito Deportivo (2013).

Filla de Corbera de Llobregat, nascuda fa 32 anys i resident a Seva (Osona), Laia Sanz és, sens dubte, una campiona sense límits que ha crescut i s'ha reivindicat com una pilot excepcional en un món d'homes.

2.4

Club d'Atletisme Nou Barris, on els pressupostos poden ser 50 - 50

Quique de la Hoz

Coordinador de l'escola del CANB 2012-17

EL NOSTRE CLUB

Fotografia proporcionada pel Club d'Atletisme Nou Barris

Des dels seus inicis el CANB ha tingut com a objectiu integrar i socialitzar els nens i nenes del barri a partir de la pràctica de l'atletisme, independentment de les diferències socials, econòmiques i culturals. Aquest objectiu va fer que es lluités per crear una secció d'atletisme adaptat. Aquesta secció va aconseguir que el CANB fos considerat el millor club d'atletisme adaptat d'Espanya el 1999 després d'organitzar el I Campionat del Món ISOD per a atletes discapacitats físics amputats a les pistes de Can Dragó; van participar-hi més de 350 atletes d'una trentena de països.

El Club d'Atletisme Nou Barris (CANB) és una entitat sense ànim de lucre que promou l'atletisme al districte de Nou Barris de Barcelona. Som una família on tothom és benvingut i on no es discrimina a ningú per raó de sexe, sinó al contrari, fomentem el paper de la dona dintre del nostre club.

Pel que fa a la vessant social, el CANB organitza cada any la cursa popular de Nou Barris, una de les primeres curses de la ciutat que aquest any arriba a la 32a edició. També participa activament en la difusió de l'at-

El CANB treballa en tres grans àmbits d'actuació: l'atletisme de promoció mitjançant l'escola del club i la difusió que es fa a les escoles del districte; la tecnificació atlètica amb els equips absoluts i veterans, i l'atletisme adaptat amb atletes discapacitats físics i psíquics.

letisme dins del programa Esport en marxa a Nou Barris, que porta l'esport a sis escoles del districte. Finalment, el CANB col·labora amb altres clubs de Barcelona en l'organització de la Lligueta atlètica de Barcelona, que promou les competicions atlètiques dinàmiques i properes per als nens i nenes i les seves famílies.

ELS ORÍGENS

L'any 1983, a l'escola Sant Lluís de Nou Barris, va sortir un grup d'infectants que practicaven atletisme i participaven en competicions de promoció del Consell de l'Esport Escolar. Al mateix temps va sorgir un grup d'atletes que corrien curses de fons en asfalt: maratons, mitges maratons, curses populars, etc. Tots aquests atletes coincidien al parc de Can Dragó, on uns anys abans hi havia els tallers ferroviaris de RENFE, que van acabar desapareixent amb el soterrament de les vies. A poc a poc, entre tots van començar a crear un espai on practicar l'atletisme, portant sorra de la Barceloneta per al fossat de salt de llargada, i marcant les línies de la pista amb calç de camps de futbol.

L'any 1986 amb l'emoció de la proclamació de Barcelona com a seu dels Jocs Olímpics de 1992, els atletes que corrien per Can Dragó van fundar el Club d'Atletisme Nou Barris. Pocs anys més tard, concretament l'1 d'abril de 1990, Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona, va inaugurar les pistes d'atletisme de Can Dragó, que des d'aquell mateix dia va ser la pista on dia a dia entrenen els atletes del CANB.

LES PIONERES

Durant els primers anys eren poques les dones que formaven part del club.

En una època on córrer pel carrer no era tan habitual com en els nostres dies, unes quantes valentes van contribuir a engrandir el club no només participant en les diferents competicions, sinó fent tasques per portar endavant el club

com la Marga Izquierdo i la Glòria Hurtado, que van formar part del CANB fent tasques administratives i de gestió econòmica, o la Remedios Gil, que va treballar com a entrenadora tant de nens com d'atletes discapacitats. També l'Antonia Martínez, que va ser membre de la junta directiva del club i que tenia molta empena, a qui recordarem sempre amb un somriure dibuixat a la cara.

La pionera Antonia Martínez.
Fotografia proporcionada pel Club d'Atletisme Nou Barris

LES NOVES GENERACIONS

A la temporada 2012-2013 un nou grup ens vam fer càrrec de la coordinació de l'escola del Club d'Atletisme Nou Barris, i ens vam marcar els objectius següents:

- Ampliar el nombre de nens i nenes de l'escola del club.
- Fomentar la pràctica de l'atletisme en les competicions assistint a més curses de la Federació Catalana d'Atletisme.
- Crear una línia metodològica que s'inicia en els jocs i les formes jugades amb els més petits fins a l'entre-

nament de les diferents tècniques específiques de l'atletisme pels grups de més edat de l'escola.

- Dinamitzar el paper de la dona dintre de l'escola amb l'objectiu d'igualar el nombre de nenes i de nens, i assegurar la continuïtat de les dones per tal que arribin als equips absoluts.

Els resultats d'aquesta proposta avui dia han donat els seus fruits, i s'ha triplicat el nombre de nens i de nenes de l'escola que participen en les diferents competicions del calendari atlètic català i estatal. Però sobretot s'ha notat en el creixement dels grups de nenes, que són moltes i molt bones.

Fotografia proporcionada pel Club d'Atletisme Nou Barris

Entre les generacions de nenes del club cal destacar el paper de les nascudes el 2004 i 2005, que aquest any aconseguiran ser escollides per tercera vegada com a millor club de Catalunya de la seva categoria. Nenes com la Igambo, l'Alba, l'Erika, la Raquel, la Lara, la Sara, la Joana, i les més petites com l'Helena, la Bemnet, la Carla i la resta de l'equip, han aconseguit que donem normalitat al fet d'aconseguir medalles, encapçalar els rànquings o batre rècords de Catalunya.

Però no només la generació del 2004 treu bons resultats, la participació de les atletes del CANB s'està fent notar tant en les categories superiors, on cada vegada és més habitual veure les samarretes de les noies del Nou Barris en els campionats estatals, com en les més petites que, engrescades pels èxits de les predecessores, s'esforcen per seguir l'estela de les campiones.

EL FUTUR

El que sí que tenim clar des del club és que tenim el futur dels equips, sobretot dels femenins, assegurats. La línia que vam iniciar fa uns pocs anys està donant els seus fruits.

Guardons com el de millor club esportiu del Premi Dona i Esport ens fan sentir molt agraïts, ens refermen en el camí escollit i ens donen forces per seguir treballant per les nostres campiones.

Fotografia proporcionada pel Club d'Atletisme Nou Barris

Estudis en clau de gènere

3

3.1

Només el 20% són dones al grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport

Pedrona Serra i Anna Vilanova

El punt de partida

La presència de dones al sistema universitari, així com al sistema esportiu, s'ha incrementat de forma rellevant en les darreres dècades. Actualment, el nombre de dones matriculades a les universitats de l'Estat espanyol al curs 2015-2016 és del 54,5% (Instituto de la Mujer, 2015). És important remarcar que les matrícules no es reparteixen de forma igualitària entre els diferents àmbits acadèmics. Actualment, a les Ciències de la Salut el 69,3% de matrícules són de dones, i a les titulacions tècniques només el 25,5% de les matrícules ho són (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2016). Algunes investigacions remarquen que els estereotips de gènere incideixen a l'hora d'escollir els estudis postobligatoris i universitaris (Lent, 2012; López-Sáez, 1995; López-Sáez, Puertas i Sainz, 2011; Sáinz, 2007).

Pel que fa als hàbits esportius de la població espanyola, s'ha passat d'un 17% de dones que practicaven un o diversos esports al 1980 a un 42% al 2015 (Martin, Soler & Vilanova, 2017). Tot i aquest gran augment, la diferència de pràctica entre homes i dones segueix existint, de la mateixa manera que segueix existint diferències entre les modalitats i les formes de practicar-lo. Per tant, al

sistema esportiu és constant l'ambivalència i complexitat existent des de la perspectiva de gènere, ja que d'una banda s'ha transformat donant peu a l'augment de pràctica esportiva de diferents col·lectius, però de l'altra se segueixen mantenint els espais de reproducció dels models i les relacions tradicionals de gènere.

Davant aquests canvis de tendència en les universitats i al sistema esportiu, en aquest article ens plantegem analitzar l'evolució de la presència de les dones en els estudis de la família de l'activitat física, l'educació física i l'esport.

Les aspirants al grau de CAFE

Els estudis universitaris en l'àmbit de l'educació física, l'activitat física i l'esport han sofert diferents canvis al llarg dels anys, des del tipus de proves físiques que cal superar per accedir als estudis, al nombre de proves, passant pels canvis en les vies d'accés (proves PAU o via cicles formatius) i la denominació dels estudis.

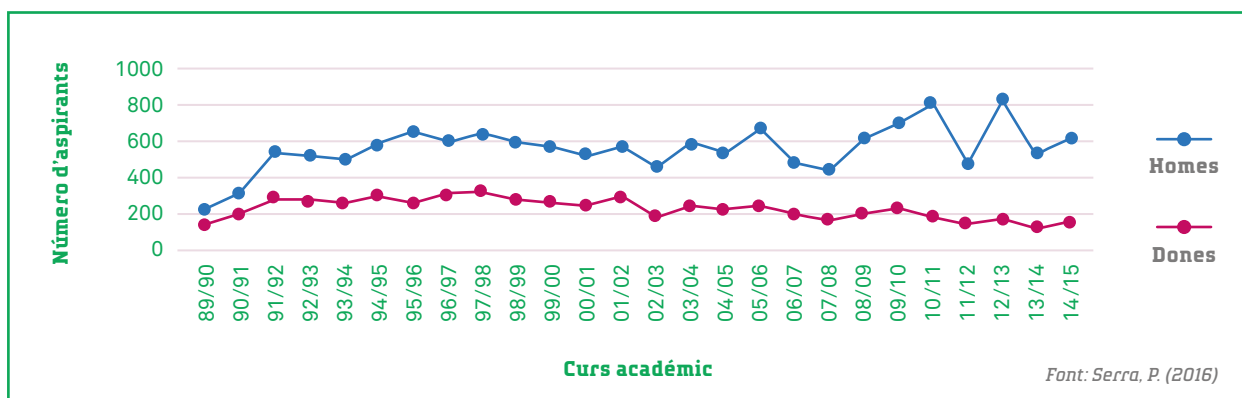
Al gràfic 1 s'observa l'evolució del nombre d'aspirants que realitza les proves d'aptitud personal (proves físiques) a l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC). A primera vista, es pot observar que la demanda dels nois per aquests es-

tudis sempre ha estat més elevada. Al 1992 es va ampliar el nombre de places disponibles, per la qual cosa s'observa un augment de les sol·licituds masculines, 40,4%; en canvi, les sol·licituds de les aspirants femenines només van augmentar fins al 29,2%.

A partir de l'any olímpic es remarca una evolució de l'interès diferenciada per a nois i per a noies. D'una banda, l'interès de les noies descendeix progressivament a partir del 1997. De l'altra, l'interès dels nois va oscil·lant, però sempre manté una progressió a l'alça.

GRÀFIC 1

Evolució del nombre d'aspirants a l'INEFC segons sexe

Les dades del gràfic 1 mostren que fins al curs 1997-1998 hi va haver una fase d'increment del nombre de dones interessades pels estudis: es va arribar a les 332 aspirants. A partir d'aquí es va iniciar un descens fins arribar a les 158 aspirants de l'any 2014-2015.

L'any que s'inicia el retrocés pel que fa a les sol·licituds coincideix amb el canvi de nom dels estudis. D'anomenar-se llicenciatura d'Educació Física, amb una forta connotació cap a la docència, va passar a anomenar-se llicenciatura en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, sense cap connotació en la denominació del concepte educació. Per tant, amb la nova denominació, l'àmbit educatiu, tradicionalment feminitzat (Pérez-Enguita, 2006), pot passar desapercebut per les noies, així com la sortida professional com a docent.

En contrast amb el descens de l'in-

terès de les noies, s'observa que el nombre de sol·licituds masculines es manté o fins i tot augmenta.

En el curs 2008-2009 el nombre de sol·licituds augmenta considerablement. Aquest increment coincideix amb el canvi de normativa de les vies d'accés. És a dir, l'accés a CAFE deixa de tenir numerus clausus per la via de cicles formatius —clarament masculinitzats, com es veurà més endavant.

Finalment, analitzant el percentatge de dones i d'homes aptes a les proves d'aptitud personal (o proves físiques) al llarg de tota la història de l'INEFC, s'ha pogut observar que aquestes «filtren» per igual nois i noies, de manera que no són més difícils per uns que per les altres. En aquest sentit, a l'INEFC la mitjana dels anys analitzats dels homes aptes és de 59,4% i la de dones aptes és de 60,4%.

L'increment de la matriculació masculina

L'evolució de les matrícules als estudis de CAFE a tot Catalunya durant els 25 anys estudiats presenta diferències pel que fa a les matrícules femenines i a les masculines.

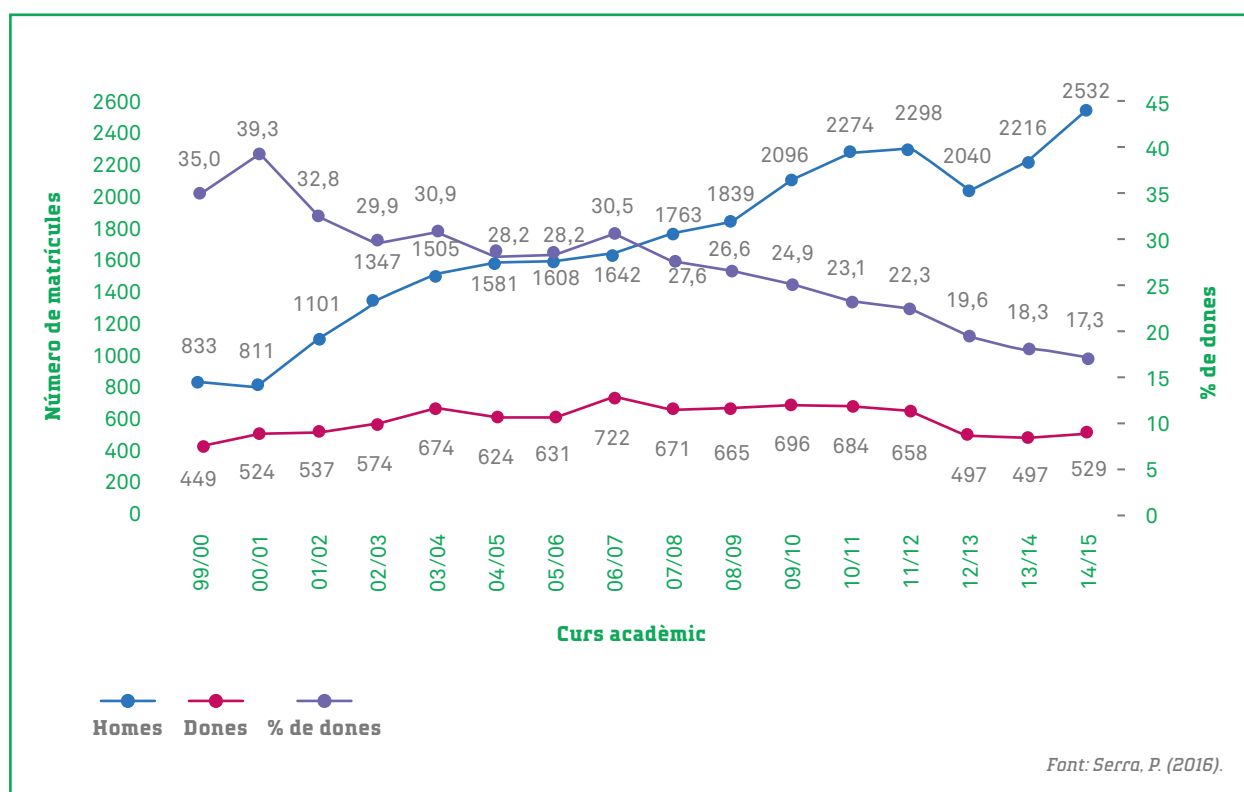
En el gràfic següent (gràfic 2) s'observa l'evolució de les matrícules dels homes i de les dones en els estudis de CAFE a Catalunya en termes absoluts (els quatre cursos), i també el percentatge que representen les matrícules femenines respecte al total. Es detecta que l'obertura de nous centres universitaris privats, que imparteixen CAFE, i per tant, l'augment de places disponibles, suposen un augment de les matrícules masculines. Es pot visualitzar aquest augment de matrícules al curs 2001-2002 coincidint

amb l'obertura de CAFE a la Universitat Ramon Llull i la Universitat de Vic, i al curs 2009-2010 coincidint amb l'obertura de l'Escola Universitària de la Salut i l'Esport (EUSES - Girona). Aquest fet no afecta al comportament de les matrícules femenines. Tot i que el nombre de noies aspirants als estudis vagi disminuint, tal com ja hem vist, el nombre de noies matriculades es manté o augmenta lleugerament fins al curs 2007-2008, on s'inicia un descens. Aquest fet es relaciona amb les notes d'accés, on elles tenen notes una mica superiors a les dels nois.

Si interpretem el gràfic en percentatges, veiem una evolució ben diferenciada per nois i per noies. En termes relatius, el percentatge de dones matriculades a CAFE es redueix considerablement. S'ha passat del 39,3% del curs 2000-2001 al 17,3% al curs 2014-2015.

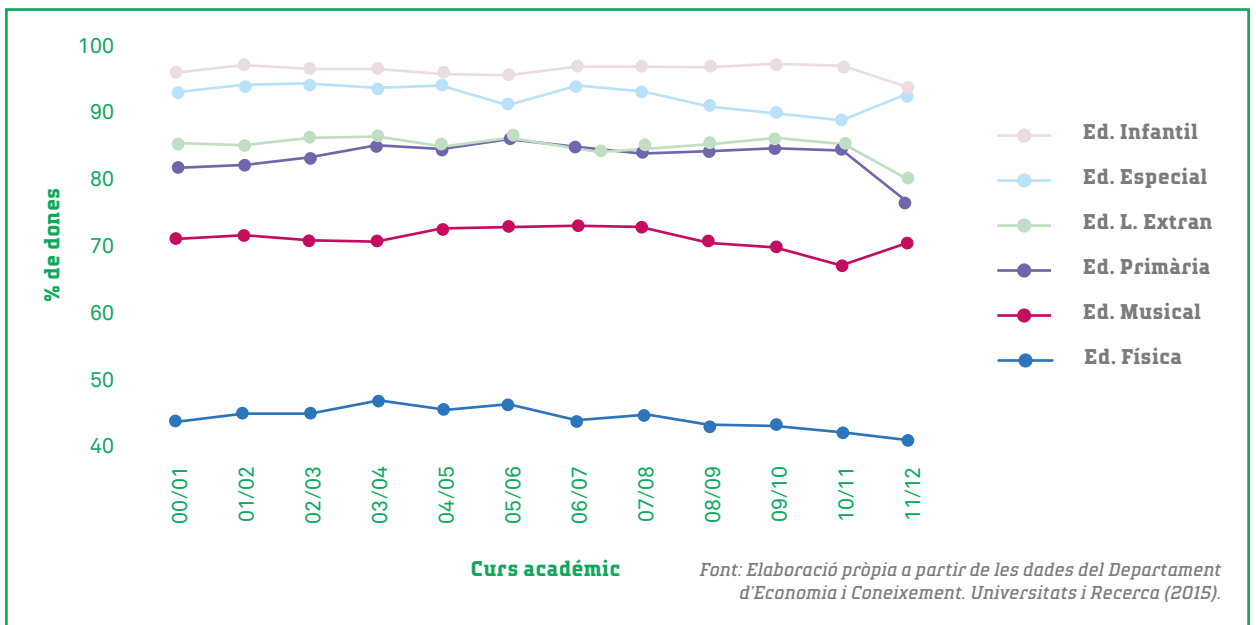
GRÀFIC 2

Evolució del nombre i percentatge de matrícules de CAFE a Catalunya segons sexe

Font: Serra, P. (2016).

Com a conseqüència de la davallada del percentatge de dones matriculades, el nombre de titulades disminueix, per la qual cosa també trobem menys dones professionals i, per tant, un mercat laboral desigual.

GRÀFIC 3

Evolució del percentatge de dones matriculades a les diferents especialitats del grau de Magisteri a Catalunya (%)

D'altra banda, les carreres universitàries vinculades amb l'educació experimenten una major presència de dones entre la comunitat estudiantil. Si analitzem les matrícules de cada una de les especialitats de magisteri, s'observa que l'especialitat d'educació física és l'única que se situa entre el 40 % i 50 % de noies matriculades (vegeu la gràfica 3).

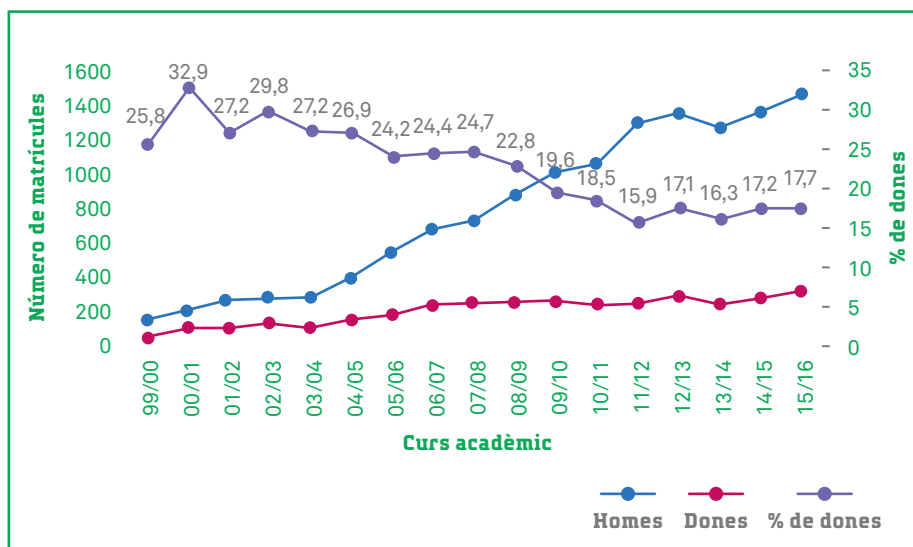
El fet que l'especialitat d'educació física sigui la que menys presència femenina té vers les altres especialitats (infantil, primària, educació especial, etc.) ens fa pensar en la marca de gènere de l'esport i de l'àmbit

de l'educació física que, fins i tot, es manifesta en àmbits universitaris altament feminitzats, com són els magisteris.

Pel que fa als estudis de formació professional, els cicles formatius de grau mitjà i grau superior de la família de l'activitat física i l'esport a Catalunya, es pot observar una tendència a l'increment de les matrícules masculines i un lleu augment de les matrícules femenines (vegeu gràfics 4 i 5). El gran increment de les matrícules masculines, una vegada més, es produeix amb l'obertura de nous centres educatius que imparteixen

GRÀFIC 4

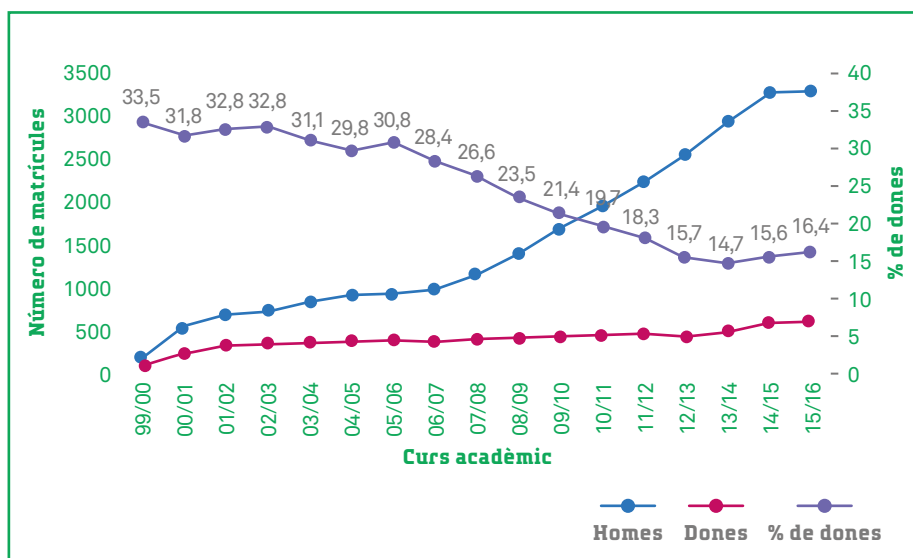
Evolució de les matrícules en el CFGM de Conducció d'Activitats Físicoesportives en el Medi Natural per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament (2017).

GRÀFIC 5

Evolució de les matrícules en el CFGS d'Animació d'Activitats Físicoesportives per sexe a Catalunya

aquests estudis.

Al CFGS s'observa que la corba del percentatge de dones es va reduint, i passa del 34% al curs 1999-2000 a un 16% al curs 2012-2013: es redueix a la meitat la presència d'alumnes.

També es repeteix de forma similar al CFGM, que passa d'un màxim del 33,9% al curs 2000-2001, a un mínim del 15,9% al curs 2011-2012, fet que

Comparem els estudis de la família de l'activitat física i l'esport

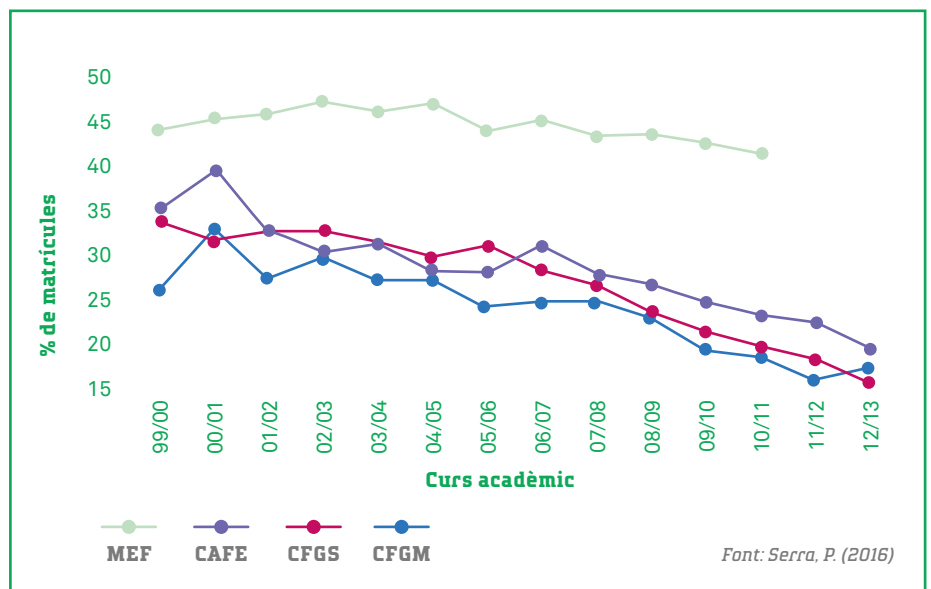
En conjunt, analitzant el percentatge de dones matriculades en els diversos estudis (vegeu gràfic 6), és possible comparar quins estudis de la família compten amb més o menys presència de dones, així com la seva

evolució. En primer lloc, s'observa que des del primer curs analitzat (1999-2000), la presència de les estudiants s'ha anat reduint progressivament en tots els estudis analitzats.

Gràfic 6. Evolució del percentatge de dones matriculades en els estudis de la família de l'activitat física, l'educació física i l'esport (%).

GRÀFIC 6

Evolució del percentatge de dones matriculades en els estudis de la família de l'activitat física, l'educació física i l'esport (%).

Les estudiants del grau universitari de CAFE passen de representar un 39,3% de les matrícules al curs 2000-2001, a només un 17,3% al curs 2014-2015. Es detecta així una masculinització dels estudis.

A més, es pot observar com el màster d'educació física és la titulació universitària vinculada amb l'esport amb un percentatge de dones més elevat i estable, amb una mitjana del 44,4% al llarg dels 12 anys analitzats. En conjunt, als nivells no universitaris, la presència de les dones és encara menor que als estudis universitaris. S'observa que als estudis universitaris de CAFE les dones presenten una mitjana de 28,5% al llarg de tots els

cursos. En els estudis de CFGS la mitjana de dones és del 26,5%, i en el CFGM el percentatge de dones només representa una mitjana del 24,1% del total dels cursos analitzats.

Quant als estudis de doctorat, s'observa que el nombre de dones que han obtingut la titulació de doctores als programes de doctorat relacionats amb l'activitat física, l'educació física i l'esport, durant els 25 anys analitzats, és d'un 33,5% de mitjana. En canvi, l'anàlisi longitudinal indica dos períodes (vegeu taula 1). El primer, des de 1989 fins al 2004, on el percentatge de dones és del 20,3%. En el segon període, del 2005 al 2014, el percentatge de doctores s'incrementa al 40,2%.

	Homes	Dones	Total	% Dones
1989-2004	51	13	64	20,3
2005-2014	76	51	127	40,2
Total	127	64	191	33,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INEFC i del TDR (2015)

En aquest sentit, s'observa que, com més alt és el nivell de formació acadèmica, més alta és la presència femenina, tot i que la seva presència segueix sent reduïda.

On volem arribar?

Al llarg d'aquest treball hem pogut observar que el nombre de noies a les universitats catalanes i espanyoles ha augmentat, de la mateixa manera que ha augmentat el nombre de noies que practiquen esport durant el seu temps lliure. Aquests dos factors, però, no han afectat l'evolució de la presència de les noies en els estudis relacionats amb l'educació física, l'activitat física i l'esport, ja que tendeix a la disminució.

Segons les dades analitzades, el camp acadèmic de les CAFE s'allunya, cada vegada més, de la manera de veure i viure l'activitat física, l'educació física i l'esport per part de les dones. Sota la interpretació de la teoria de l'aprenentatge social (Bussey & Bandura, 1999), la possible tipificació sexual d'aquesta àrea de coneixement d'acord amb les creences socials interfereix en el desenvolupament de l'interès de les noies cap a aquests estudis. Aquest aspecte pot implicar que el procés de masculinització s'incrementi encara més, ja que, com apunten Brown i Evans

(2004), els valors i actituds imperants en l'educació física es transmeten d'una generació a una altra dels professionals de l'àmbit.

Com assenyalen Rietti i Maffía (2005), el problema és molt més complex que incorporar dones a aquesta àrea de coneixement. Es tracta de representar la pròpia configuració del camp de coneixement i incorporar aquells valors propis de la cultura femenina.

On hem d'incidir?

A partir de les dades obtingudes, es poden extreure diferents reflexions sobre l'interès que desenvolupen les noies i els nois cap a aquests estudis. Els factors que incideixen en aquest interès són les experiències prèvies que han viscut els adolescents en el camp de l'educació física i l'esport, és a dir, si han tingut bones experiències durant la pràctica esportiva fora de l'horari lectiu i en l'assignatura d'Educació Física.

Ens hem de plantejar si les noies perceben les professions de l'esport com una opció per al seu futur laboral, i si aquestes professions compliran amb els objectius que elles es plantegen aconseguir.

I, finalment, hem de reflexionar sobre les persones que poden influenciar en l'elecció d'aquests estudis, atès que s'ha comprovat que la família és un gran agent d'influència quan es tracta de no escollir els estudis de CAFE. En canvi, el professorat, els entrenadors o entrenadores o les amistats tenen un fort potencial per animar a cursar CAFE. Ara bé, els nois reben molts més *feedbacks* positius que les noies pel que fa a aquesta selecció.

Sobre aquestes reflexions, tal com s'afirma a la *Guia de bones pràctiques de gènere en els estudis de la família de les Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport* (CAFE), podem incidir en els aspectes següents: **a)** diversificant la

imatge dels estudis, fent-la més propera als interessos de les noies, **b)** incrementant la presència de dones en les imatges de difusió dels estudis per ampliar l'horitzó acadèmic i professional, **c)** treballant amb les institucions educatives i de formació per tal de desenvolupar un pla d'acció per a la incorporació de les polítiques de gènere a la institució, i sobretot **d)** treballant amb el professorat des de l'àmbit universitari als cicles formatius en l'educació física de primària i secundària. Una de les accions que cal realitzar de forma immediata és la creació d'una guia de bones pràctiques en perspectiva de gènere per al professorat d'Educació Física de les escoles de primària i secundària.

BIBLIOGRAFIA

- Brown, D., & Evans, J. (2004). Reproducing gender? Intergenerational links and the male PE teacher as a cultural conduit in teaching physical education. *Journal of teaching in physical education*, 23, 48-70.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 676-713. doi:10.1037/0033295X.4.676.
- Instituto de la Mujer. (2015). Alumnado universitario matriculado, según área de conocimiento. Recuperado de <http://www.inmujer.gob.es/estadisticas/consulta.do?area=3>
- Lent, R. W. (2012). Social cognitive career theory. En R. W. Lent y S. D. Brown (Eds.), *Career Development and Counseling: Putting theory and research to work* (2nd Edition ed., pp. 115-146). Somerset, NJ, USA: John Wiley & Sons.
- López-Sáez, M., Puertas, S., & Sainz, M. (2011). Why don't girls choose technological studies? Adolescents' stereotypes and attitudes towards studies related to medicine or engineering. *Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 74-87. doi: 10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n1.6.
- López-Sáez, M. (Ed.). (1995). *La elección de una carrera típicamente femenina o masculina desde una perspectiva psicosocial: la influencia del género*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia. CIDE
- Martín, M., Soler, S., & Vilanova, A. (2017). Género y deporte. En M. García Ferrando, N. Puig, F. Lagardera, R. Llopis, y A. Vilanova (coord.) *Sociología del deporte* (4a ed) (pp. 97-124). Madrid: Alianza editorial.
- Ministerio de Educación Cultura y Deporte. (2016). *Datos y cifras del sistema universitario español*. Madrid: Secretaría General Técnica.
- Observatorio Catalán del Deporte (2016). Formación, mercado e investigación. Recuperado de www.observatoridelesport.cat
- Pérez-Enguita, M. (2006). La feminización de la docencia. Algo más que una anécdota. En A. Figueruelo y Mª L. Ibáñez (Ed). *El reto de la efectiva igualdad de oportunidades* (pp. 151 - 156). Comares: Granada.
- Riotti, S., & Maffía, D. (2005). Género, ciencia y ciudadanía. *Arbor*, 181(716), 539-544. doi: 10.3989/arbor.2005.i716.411.
- Sáinz, M. (2007). *Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes*. Tesis Doctoral. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.
- Soler, S., Serra, P., & Vilanova, A. (2018). *La Igualtat en joc: guia de bones pràctiques de gènere en els estudis de la família de les ciències de l'activitat física i de l'esport* (CAFE). Barcelona: Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya.

3.2

Gènere en els plans d'estudi del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport una assignatura pendent?

Maria Prat Grau

Transformant el currículum des de la mirada de gènere

L'àmbit de l'activitat física i l'esport es caracteritza per una forta tradició patriarcal amb una gran presència d'activitats altament estereotipades. Les situacions de gran desigualtat es fan visibles en totes les seves dimensions: escassa participació de la dona en l'esport d'alt nivell, dificultats per accedir als àmbits de direcció i gestió a les entitats esportives, baixa presència de dones en el cos de tècnics esportius, desigualtats en la participació femenina a totes edats en relació amb els nois, o un progressiu abandonament de la pràctica esportiva de les noies a partir de l'adolescència, són una mostra de les problemàtiques que es fan evidents al nostre entorn. Malgrat que en els darrers anys s'han fet progressos extraordinaris i que fins i tot algunes persones parlen de la «revolució de les dones», en aquest àmbit, encara són moltes les barreres i problemàtiques que queden per superar. És en aquest sentit que la universitat, com a motor de canvi, té un paper molt important participant de manera activa per fer front a aquestes desigualtats socials, incorporant propostes on es

reflexioni sobre la cultura de gènere des de la pròpia institució (canvis estructurals) i també en els plans d'estudi de les facultats o centres de formació d'educació superior.

Han passat deu anys des de la promulgació de la Llei orgànica 4/2007 de les universitats i de la Llei 3/2007 per a la igualtat efectiva entre homes i dones, on es proposava «incorporar la perspectiva de gènere en els plans d'estudis» dels graus i postgraus universitaris. Des d'aleshores fins ara s'han incrementat els grups de recerca i les investigacions sobre els temes de gènere i s'han iniciat alguns canvis modestos en les estructures de gestió universitàries. Però, i en la docència? S'han fet canvis reals en els plans d'estudi dels futurs professionals? Tenim encara una assignatura pendent?

La nostra preocupació és saber si s'ha incorporat la perspectiva de gènere als plans d'estudis de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE).

Concretament, el que ens interessa saber és en quina mesura i de quina manera s'incorpora la perspectiva de

gènere en el currículum universitari de l'alumnat de CAFE de l'Estat espanyol. Per aquest motiu, en aquest article volem donar a conèixer els resultats d'un estudi¹⁵ portat a terme per investigadores de diferents universitats espanyoles on s'aborden dues qüestions principals:

- Anàlisi de la presència o absència de la perspectiva de gènere en els plans d'estudi. Una visió més quantitativa.
- Anàlisi del discurs de gènere en aquelles assignatures on sí que s'incorpora la perspectiva de gènere. De quina manera es fa? Com es fa? És a dir, una mirada més qualitativa.

A partir de l'any 2007 són molts els estudis i investigacions realitzats en l'Estat espanyol que analitzen la incorporació dels temes de gènere en els currículums universitaris, i d'una manera especial aquells vinculats a l'àmbit educatiu. Molts d'ells coincideixen a denunciar que la incorporació de la perspectiva de gènere és pràcticament nul·la. Posant el focus en l'àmbit de l'activitat física (AF) i l'esport (E), podem remarcar que els estudis i investigacions sobre aquest aspecte constitueixen un autèntic cos teòric (Devis-Devis, 2012), i la seva incorporació és fonamental per transformar les relacions tradicionals de gènere a través de l'AF i E. Constatar, doncs, que hi ha grans aportacions teòriques és important però no suficient si no es passa de la teoria a la pràctica.

Existeix una cultura professional on els discursos i pràctiques patriarcals estan molt arrelats —a vegades de manera inconscient— i incorporar la perspectiva de gènere

en els graus universitaris encara es considera una qüestió poc rellevant per a la professió.

Això, a la pràctica, es tradueix que «el gènere és important, però hi ha altres temes que encara ho són més» i per això acaba ocupant un lloc marginal en els plans d'estudis, o simplement no hi és present.

Ja des dels anys vuitanta han existit diferents iniciatives per transformar el currículum i promoure la incorporació de la perspectiva de gènere en els estudis universitaris de diferents disciplines acadèmiques. Per poder fer efectiva aquesta transformació curricular s'han aportat diferents conceptes com ara «estudis de la dona» (*women's studies*), o estudis de gènere, perspectiva feminista, o *gender mainstreaming*, entre d'altres.

D'altra banda, la revisió de la literatura sobre el tema, les teories feministes i les teories d'elaboració del currículum, ens han permès dissenyar el plantejament d'aquest estudi. Una contribució especial per a aquesta recerca ha estat l'aportació de l'anomenada *Phase Theorie* de Tetreault (1986) dissenyada per avaluar precisament les diferents maneres d'incorporar els coneixements sobre les dones i les relacions de gènere en diferents contextos.

La proposta de Tetreault consisteix a establir cinc fases o nivells d'inclusió dels coneixements de gènere en els estudis: 1. Coneixement del masculí; 2. Coneixement compensatori; 3. Coneixement bifocal; 4. Coneixement feminista; 5. Coneixement multifocal o relacional. La primera fase considera l'experiència masculina

com l'experiència universal i amb un caràcter clarament androcèntric. La segona fase, en prendre consciència de l'oblit o invisibilitat de les dones, incorpora alguns noms o referències a les dones, tot i que es pot reforçar la idea que la majoria de dones són irrellevants o no mereixen l'atenció tret d'algunes excepcions. El plantejament bifocal de la tercera fase presenta l'experiència humana com una dicotomia del món femení i el món masculí, reforçant les diferències entre l'un i l'altre.

D'aquesta manera es corre el risc de posar èmfasi en la passivitat femenina o la victimització de les dones, a banda de no tenir present les diferències entre les dones i homes. El plantejament feminista de la quarta fase posa l'atenció en les dones i té present la intersecció amb altres categories socials com classe, ètnia, orientació sexual. Finalment, la fase cinquena fase incorpora les experiències dels homes, amb un enfocament plural i holístic que valori l'experiència d'uns i altres superant dicotomies de fases anteriors.

Posteriorment, altres autors han complementat cadascuna de les fases, de manera que la proposta ha anat evolucionant, i s'ha considerat que aquestes fases o nivells no són necessàriament purs sinó que alguns es poden solapar.

A continuació, plantejarem la metodologia i la mostra de la recerca, aprofundirem de manera especial en l'anàlisi dels resultats de l'estudi, i finalment n'exposarem les conclusions més rellevants.

Mostra de l'estudi, metodologia i resultats

De les 17 comunitats autònomes de l'Estat espanyol i d'un total de 37 universitats públiques i privades que ofereixen estudis de grau en CAFE, s'ha fet una selecció d'una mostra d'un total de 16 universitats identificant els diferents territoris. Un d'aquests centres no oferia accés als materials curriculars considerats necessaris per a la recerca i per això va ser exclòs de l'estudi.

Durant el curs acadèmic 2012-2013 es va recollir informació sobre les anomenades guies docents corresponents als quatre anys que configuren el grau dels plans d'estudis dels CAFE de les universitats de la mostra.

Les guies docents són els documents que elabora el professorat per donar a conèixer les diferents assignatures i s'elaboren seguint una estructura que determina l'ANECA¹⁶. Aquests materials han de ser públics i assequibles a tothom, i configuren l'essència dels elements bàsics que orienten i guien cada assignatura.

El treball va comportar dues fases. En la primera fase es va fer una anàlisi descriptiva per valorar la presència o absència de gènere en els diferents apartats de les guies docents: nom de l'assignatura, nombre i tipologia de crèdits (obligatòria/optativa), competències, continguts, objectius, activitats formatives, avaluació i bibliografia. En total es va fer l'anàlisi de contingut de 763 guies docents a partir de la cerca dels termes següents: coeducació, mixt, discrimina-

¹⁶ ANECA, Agencia Nacional de Evaluación, Calidad y Acreditación.

ció, equitat, igualtat, feminisme, gènere, sexe, home/homes, dona/dones. L'aproximació als resultats es va fer a partir d'una anàlisi global del conjunt de dades obtingudes.

Posteriorment, en una segona fase, es va realitzar una anàlisi més qualitativa sobre aquelles assignatures que sí que incorporaven algun dels termes descrits en algun dels apartats de la guia. En aquesta fase es va realitzar una anàlisi del discurs on es valorava el tipus de llenguatge, les idees, creences, valors de les persones que l'havien dissenyat, i es reflexionava sobre el contingut que s'aportava i es posaven de manifest les possibles absències.

Les dades obtingudes de l'estudi ja configuren una primera part dels re-

sultats obtinguts i ens han permès classificar i agrupar el conjunt d'assignatures en les cinc categories de la proposta de Tetreault amb les corresponents adaptacions aplicades a l'àmbit de l'AF i E.

Les categories s'han agrupat en els nivells següents: 1. Absència de coneixements sobre les dones i la seva experiència; 2. Presència superficial o políticament correcta; 3. Reproduint dones (dèbils, pacífiques i oprimides) i homes amb els rols tradicionals; 4. Reconeixent la feminitat i les múltiples diferències, i 5. Transformant les relacions de gènere.

En la taula 1 es poden veure el conjunt d'assignatures i la seva distribució segons les categories esmentades:

TAULA 1
Guies recollides en cadascuna de les categories

Categoria d'anàlisi	N. guies	%
1. Absència de coneixements sobre dones i la seva experiència	569	74,6
2. Presència superficial o «políticament correcta»	141	18,4
3. Reproduint dones (dèbils, passives i reprimides) i homes	27	3,5
4. Reconeixent la feminitat i les múltiples diferències	20	2,6
5. Transformant les relacions de gènere	7	0,9
Total	569	100%

A continuació, partint dels resultats més descriptius generats en la primera part de l'estudi, farem una valoració més qualitativa de cadascuna de les categories obtingudes.

Absència de coneixements sobre dones i la seva experiència

L'anàlisi de les guies docents ens permet observar que en el 74,6% de les assignatures no hem pogut trobar cap menció a termes relacionats amb la perspectiva de gènere. Per tant, es desprèn que en les diferents àrees de coneixement que formen el pla d'estudi de CAFE (salut, educació, gestió, recreació o entrenament esportiu) no hi apareixen referències explícites a experiències i a la realitat de les dones, o a la influència dels possibles models i relacions de gènere en la pràctica esportiva.

Els estudis previs de Dowling (2013), Wrighth (2002) i Flintoff (1993), entre d'altres, ja ens mostraven amb preocupació que la incorporació de gènere en l'àmbit de l'activitat física i l'esport sempre ha resultat difícil i controvertida.

Sorprenen d'una manera especial les absències de termes rellevants com el de coeducació en assignatures de pedagogia i didàctica. Tampoc trobem referències al terme gènere o sexe en assignatures com Sociologia de l'activitat física i l'esport, quan aquests conceptes constitueixen una categoria bàsica en aquesta matèria educativa, mentre que sí que s'hi reflecteixen altres categories com edat, cultura, o nivell socioeconòmic.

Aquestes absències o omissions s'interpreten com a «ceguera de gènere» deguda a la manca de consciència del professorat universitari de l'existència de les discriminacions de gènere (Donoso i Velasco, 2008) i, per tant, es tradueixen en un no reconeixement

de la necessitat d'incorporar-ho a les seves assignatures. Altres autores ho han identificat com la «por al feminisme» (Weiner, 2000) de les darreres dècades, segons la qual una part de la població mostra un rebuig al feminisme i el considera un tema ja superat sobre el qual no cal posar atenció.

Presència superficial o «políticament correcta»

Un 18,4% de les assignatures incorporen alguna competència explícita a temàtiques de gènere però, posteriorment, en cap altre apartat de la guia (resultats d'aprenentatge, continguts, metodologia o bibliografia) s'hi fa esment. Podem considerar que en aquest gruix d'assignatures s'incorpora el gènere com a competència general del títol perquè la normativa ho indica, però després no es concreta ni es materialitza en cap proposta visible i concreta. Per aquest motiu, considerem aquest conjunt d'assignatures com a «políticament correctes». Es posa la competència de gènere com un dels apartats requerits a la guia de l'assignatura perquè la normativa hi obliga, però a la pràctica no sembla que es tradueixi en cap proposta concreta. Sens dubte això posa de manifest una falta de coherència interna per part de la persona que ha dissenyat la guia didàctica, ja que incorpora el gènere en un dels seus apartats i després aquest aspecte queda diluït en la resta d'apartats o simplement desapareix.

Algunes persones que han investigat sobre el tema creuen que les polítiques actuals de gènere han d'anar acompanyades de recursos i pautes per portar-les a terme ja que el pro-

fessorat pot ser sensible a la temàtica, però després no sap com implementar-la. És així com es fa evident també la necessitat de facilitar recursos i formació al professorat en matèria de gènere, perquè les propostes es puguin implementar posteriorment.

A més, encara que la incorporació de gènere sigui superficial, es pot considerar que gràcies a la normativa vigent ja es produeix un primer pas per establir canvis, però aquest no és suficient. Anguita i Torrego (2009)

Indiquen que són mesures formals que, malgrat que serveixen d'escut davant els requeriments legals, poden ser també una eina per evitar canvis en continguts més profunds. Dit d'una altra manera: el professorat que incorpora el gènere en les competències ja queda cobert davant els possibles requeriments de la normativa, i pot no fer cap tipus de proposta per incorporar-lo de manera efectiva.

Reproduint models i rols tradicionals de dones i homes

Els elements presents en aquesta categoria indiquen que s'incorporen coneixements sobre temes de gènere, però que la manera de presentar-los pot tendir a la reproducció dels models tradicionals de gènere en l'activitat física i l'esport. Per tant, si bé es pot considerar un factor positiu ja que en un 3,5% de les assignatures s'exposen temes que afecten les dones i poden semblar una millora respecte al possible «oblit» o omisió exposat en la categoria anterior, el seu tractament pot ser problemàtic si es reforça la dicotomia home-dona des d'una visió que reforci els rols tradicionals d'un i l'altra.

En una gran part de les assignatures que hem inclòs en aquesta categoria, el subjecte i objecte d'atenció és bàsicament l'home i, quan apareix la dona, s'acostuma a remarcar les diferències en relació amb les seves capacitats motrius, assumint el col·lectiu de dones com un col·lectiu homogeni on s'ignoren les diferències que poden existir entre elles. Les dones continuen representant-se com a «dèbils i passives». S'accentua d'aquesta manera una construcció dicotòmica entre el cos de l'home i la dona que comporta la reproducció de models de gènere hegemònics (Pfister, 2010) i tradicionals.

Des d'algunes assignatures de sociologia i pedagogia, si només s'exposen estadístiques de participació o falta d'interès per part de les nenes per l'activitat física i l'esport, es pot generar un discurs en què les dones són «el problema» ja que són elles les que participen menys o les que estan menys motivades per la pràctica esportiva, sense aprofundir en les possibles causes. Des del feminisme estructuralista cal reconèixer que les diferències es construeixen socialment i és necessari identificar les relacions de poder en les relacions socials i les organitzacions esportives per qüestionar el model androcèntric dominant. La gestió d'entitats o organitzacions esportives a mans gairebé exclusivament de representants masculins, els models d'esportistes mediàtics que es visualitzen en els mitjans de comunicació, entrenadors, directives, etc. on la presència de les dones és anecdòtica i en cas de ser-hi, sovint és de caràcter sensorialista o marginal, són alguns dels exemples sobre els quals cal flexionar, i que s'aborden en les guies

només amb una mirada restrictiva al model hegemònic actual (reproductor de desigualtats).

En els àmbits més vinculats a la biologia o la salut de les assignatures de CAFE també podem constatar com les dades i sabers mèdics transmesos es corresponen a la població masculina, de manera que el coneixement es transmet com si fos vàlid per als dos sexes. En aquest sentit, Hartman-Tews (2011) assenyala que en la medicina esportiva o teoria d'entrenament el biaix de gènere es dona per omissió de les diferències o per la seva sobredimensió. Així, per exemple, pren una especial atenció la dona embarassada, de manera que només es tenen present els discursos de feminitat davant la maternitat, considerant inadequada qualsevol activitat que posi en risc aquesta funció. D'aquí que tinguin rellevància temes com «activitats físiques durant l'embaràs», «activitats aquàtiques per embarassades», i amb el risc d'orientar únicament el feminisme com a «dèficit» o impediment per a la realització de determinades pràctiques esportives. Aquest tipus d'enfocament pot reflectir una visió protectora de la dona com a ésser dèbil i amb necessitat de garantir la funció i missió reproductora.

Reconeixement de la feminitat i les múltiples diferències

Un 2,6% de les guies analitzades (20 d'un total de 763) reconeixen en alguna part de la guia les aportacions i experiències sobre dones, i donen valors a la cultura esportiva femenina. També es visualitza la diversitat que hi ha entre les dones i entre els homes (no són col·lectius homoge-

nis). Es presenten les nenes, joves i dones com a persones amb interessos i gustos diferents, i no es descriuen com un col·lectiu oprimat, sinó com un grup que participa i aporta a la societat i que enriqueix la cultura esportiva amb les diferents maneres de viure el seu cos i l'activitat física.

El reconeixement de la cultura esportiva femenina implica reflexionar sobre la desigualtat existent entre homes i dones, detectar possibles discriminacions però també identificar situacions on els homes tenen menys presència en activitats considerades tradicionalment «més femenines».

El concepte d'igualtat es planteja com a igualtat de drets i deures però partint del respecte a la diferència, i això no significa fer el mateix uns i altres prenent com a referència únicament el model masculí.

En aquest enfocament es planteja una ruptura de la visió dicotòmica entre homes i dones, feminitat i masculinitat, i es fa referència a les múltiples formes de resistència als models hegemònics existents, i a les possibilitats de generar canvis en els models vigents. El fet de trencar dicotomies ens porta a la reflexió sobre els diferents «significats del cos» i que a la vegada ens portaria a abordar la realitat de persones intersexuals, transgènere o transsexuals, que no hem pogut visualitzar en cap de les guies analitzades de les assignatures incloses en aquesta categoria.

Finalment, ens les assignatures que preveuen el tema de la salut, cal destacar que aquesta no es presenta en termes d'absència de malaltia, sinó

en el sentit de benestar físic, psicològic i social, i s'identifiquen els biaixos existents més enllà de la pràctica de l'activitat física vinculada amb aspectes ginecològics i reproductius (activitat física en l'embaràs, preparació al part, postpart). Tampoc no es posa en relleu la famosa «tríada de l'esportista» —alteracions produïdes per la menstruació, desordres alimentaris o descalcificació dels ossos— considerada com una patologia.

Transformant les relacions de gènere

Tan sols en un 7% de les guies analitzades (7 d'un total de 763) podem trobar aportacions i experiències sobre dones i que emfatitzin la cultura esportiva femenina. En aquesta línia, en l'anàlisi de les guies s'hi veu reflectida una visió crítica i emancipadora de la situació de les dones en l'àmbit de l'activitat física i l'esport. Com indica Flecha (1999), en algunes assignatures es posa de manifest el compromís amb la pràctica i transformació social, es va més enllà del discurs teòric, i se substitueix el dualisme ment-cos per la complexitat de la persona, incorporant els homes en la perspectiva de gènere.

Els elements que aporten i caracteritzen aquest grup d'assignatures són similars als de la categoria anterior ja que reconeixen les diferències, però en aquest cas, es mostra un compromís explícit amb la promoció de la igualtat efectiva entre homes i dones, i una voluntat de millorar i transformar la realitat reconeixent les múltiples identitats existents. A més, es considera que el gènere s'ha de contemplar com una categoria relacional que no es pot aïllar de

l'origen cultural, les característiques socioeconòmiques o la religió, la tendència sexual, l'edat o la discapacitat.

En les assignatures analitzades s'aporten exemples de bones pràctiques per la transformació social que promouen l'apoderament de les dones. Exemples d'aquesta categoria els podem trobar en propostes d'assignatures on s'incideix sobre la necessitat d'incorporar «experiències en l'àmbit de l'AF i que afavoreixen col·lectius minoritaris», la necessitat «d'intervenir per modificar els models tradicionals de gènere» o fins i tot es proposa «desenvolupar un pla d'igualtat en un sistema esportiu».

En una de les assignatures es promou d'una manera especial el pensament crític de l'alumnat a partir de la revisió de les pròpies creences i la identitat professional, i s'assenyala la importància que «l'alumnat sigui capaç d'analitzar críticament els estereotips i tòpics sobre l'esport», i també sobre «l'elaboració de propostes d'acció positiva».

Tan sols hi ha una assignatura de les 763 analitzades que es dedica exclusivament a la qüestió de gènere, atès que la resta ho fan de manera parcial. En aquest cas, es tracta d'una assignatura optativa —per tant, no la cursa tot l'alumnat— anomenada *Mujer y deporte*. Malgrat que pel seu títol podria semblar orientada exclusivament a temes de dona i esport, en els seus continguts incorpora dos apartats explícits sobre «Gènere i esport. Masculinitat i feminitat» i «Educació Física: un lloc de masculinitats?». D'aquesta manera, l'assignatura incorpora el tema de la masculinitat hegemònica o «les mas-

culinitats», i ofereix un enfocament holístic a la perspectiva de gènere, ja que d'aquesta manera no es limita a tractar temes que només afecten les dones, sinó que té present al conjunt de la societat sense que els homes en quedin al marge.

Des de la promoció de la salut, es destaca la influència de l'entorn i els estereotips de gènere en els hàbits saludables i es proposen mesures de salut col·lectiva que generin entorns saludables orientats a trencar amb el dualisme cos-ment i la pressió social existent per encaixar en els cànons de feminitat i masculinitats dominants. Es dona una visió crítica a la societat que té el cos com a objecte de consum i sobre la presència d'estereotips presents en els mitjans de comunicació, la publicitat i la moda, entre d'altres.

Consideracions finals

En l'estudi presentat es constata que, des d'una mirada quantitativa, la presència de temes de gènere en els plans d'estudi de la formació dels professionals de CAFE de l'Estat espanyol és superficial i absolutament anecdòtica. Cal destacar que tan sols en 54 assignatures (un 6% del total) hi ha alguna part de l'assignatura que incorpora temes de gènere. D'altra banda, tan sols una assignatura de les 763 analitzades és focalitza de forma exclusiva en temes de gènere i, a més, aquesta és una assignatura optativa.

Això ens permet afirmar que, si bé la normativa estableix i regula un marc idoni per incorporar la perspectiva de gènere en els estudis de CAFE, la realitat estudiada ens mostra que

el gènere és molt poc present a les guies que configuren el pla d'estudis d'aquests professionals.

Des d'una mirada més qualitativa, quan hem analitzat amb més profunditat el contingut de les 54 assignatures que sí que incorporaven algun tema de gènere en algun dels apartats de la guia didàctica, hem constatat que hi ha diferents discursos o maneres d'abordar aquesta temàtica i que es poden agrupar en cinc categories o nivells graduals d'anàlisi. El fet d'aportar aquesta proposta de gradació per nivells i explicar-ne els seus trets bàsics, permet al professorat implicat en la formació de professionals de CAFE identificar-se i situar-se de manera orientativa en l'escala aportada per l'estudi, per bé que sovint hom es pugui situar en més d'un nivell.

La proposta de nivells ofereix al professorat l'oportunitat de reflexionar sobre les seves pròpies aportacions, detectar absències i reflexionar sobre la necessitat de generar canvis o no en la seva pròpia actuació.

D'altra banda, hem d'afegir que el fet que a les guies docents hi hagi temes, enunciats i propostes vinculades a la perspectiva de gènere no implica necessàriament que aquests es plantegin posteriorment a l'aula. De la mateixa manera, el fet que no s'esmentin temàtiques de gènere a les guies, tampoc significa que no s'hi introdueixin a la pràctica. Ara bé, considerem un aspecte rellevant i molt significatiu el fet que no es doni visibilitat a la perspectiva de gènere en les guies, atès que són l'instrument on es presenten els coneixements bàsics de l'assignatura a l'alumnat i a la comunitat científica.

El conjunt de l'estudi ha de portar a les persones responsables de les institucions encarregades de formar professionals de l'educació física i l'esport a la necessitat d'incorporar de manera urgent assignatures que tractin la perspectiva de gènere d'una manera explícita

I que en el conjunt d'assignatures el gènere també hi sigui present de manera transversal per tal que els canvis siguin reals i efectius.

Finalment, aquelles persones interessades a aprofundir en l'estudi amb més detall, poden fer-ho a partir dels articles de les autores de l'estudi, que se citen a les referències que s'ajunten a continuació.

BIBLIOGRAFIA

- Anguita, R. i Torrego, L. (2009). Género y Educación. *Revista interuniversitaria de Formación del profesorado*. V. 64, n. 23, p. 17-25.
- Devís-Devís, J. (2012) La investigación socio crítica en la educación física. *Estudios Pedagógicos*, Valdivia, v. 38, n. especial, p. 125-153.
- Donoso, T. i Velasco, A. (2013) ¿Por qué una propuesta de formación en perspectiva de género en el ámbito universitario? *Profesorado: Revista de Currículum y Formación del Profesorado*, Granada, v. 17, n. 1, p. 71-88, 2013.
- Dowling, F. (2013). Teacher educator's gendered workplace tales. A: Pfister, G.; Sisjord, M.K. *Gender and sport: changes and challenges*. Münster: Waxmann, p. 217-231.
- España. (2014). Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres. Boletín Oficial del Estado, n. 71, p. 12611-12645.
- España (2007). Ley Orgánica 4/2007, de 12 de abril 2007, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades. Boletín Oficial del Estado, n. 89, p. 16241-16260.
- Flecha, C. (1999). Género y ciencia. A propósito de los «Estudios de la mujer» en las universidades. *Educación XXI*, Madrid, v. 2, p. 223-244, 1999.
- Flintoff, A. (1993). Gender, physical education and initial teacher education. A: EVANS, J. *Equality, education and physical education*. Londres: Falmer, p. 184-204.
- Hartmann-Tews, I. (2011). Gender bias in research - a case study in sports medicine. *Dones i esport: bones pràctiques en recerca, docència i innovació*. Barcelona: INEFC, 2011.
- Pfister, G. (2010). Women in sport: gender relations and future perspectives. *Sport in Society*, London, v.13, n. 2, p. 234-248.
- Serra, P., Soler, S., Prat, M., Vizcarra, M. T., Garay, B., i Flintoff, A. (2016). The (in)visibility of gender knowledge in the Physical Activity and Sport Science degree in Spain. *Sport, Education and Society*, 1-15.
- Serra, P., Vizcarra, M. T., Garay, B., Prat, M., i Soler, S. (2016). Análisis del discurso de género en las matrices curriculares del grado de ciencias de la actividad física y el deporte. *Movimento*, 22 (3), 821-834. Disponible a: <http://www.seer.ufpr.br/index.php/Movimento/article/viewFile/56959/38852>
- Tetreault, M.K. (1986). Integrating Women's History: the case of United States history high school text books. *The History Teacher*, New York, v. 19, n. 2, p. 211-261
- Weiner, G (2000). A critical review of gender and teacher education in Europe. *Pedagogy, Culture & Society*, London, v. 8, n. 2, p. 233-247
- Wright, J. (2002). Physical education teacher education: sites of progress or resistance. A: Penney, D. *Gender and Physical Education: contemporary issues and future directions*. Londres: Routledge, p 190-207

3.3

Una visió estereotipada del futur laboral.

L'elecció dels estudis de CAFE

*Pedrona Serra i Carles Ventura***Introducció**

El mercat laboral relacionat amb l'activitat física, l'esport i l'educació física és un sector masculinitzat, on la presència de dones és molt reduïda, i on la influència del gènere és clau (Moragas, 2015; Pérez & Vilanova, 2015; Viñas & Pérez, 2014). En l'àmbit estatal, la presència de les dones en el camp de l'Activitat Física i l'Esport representa un 34 %, percentatge que es veu molt reduït segons l'àmbit de treball, ja sigui en l'educació física, en la gestió esportiva, en l'entrenament, en la recreació esportiva, l'animació i el turisme esportiu, etc. També pot veure's reduït en funció del tipus de càrrec que s'ocupa. És el que s'anomena segregació horitzontal o segregació vertical, on els càrrecs de decisió són ocupats per homes, i on es produeixen tota una sèrie de barreres estructurals que dificulten la mobilitat de les dones pel que fa a tasques i poder de decisió.

A més, hi ha la problemàtica existent de la reducció del nombre de noies que estudien el grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE), així com en altres estudis relacionats amb l'activitat física i l'esport, com els cicles de grau mitjà de Conducció d'Activitats Fisicoesportives en el Medi Natural o el grau superior d'Animació d'Activitats Físiques i Esportives. Al grau de CAFE i a Catalunya, el nombre de dones

matriculades l'any 2017 era només del 21 %. La problemàtica rau en el fet que aquests estudis no desperten interès a les noies. En aquest article ens preguntem el perquè d'aquesta situació. Quins són els factors que incideixen en la creació de l'interès cap a aquests estudis? Qui influeix en la seva elecció? Quin futur laboral volen? I, com s'imaginen el futur laboral en les professions vinculades a CAFE? Coincideix?

Quin és el procés per escollir una carrera?

L'elecció d'una carrera acadèmica o professional es produeix, en la majoria dels casos, durant l'adolescència, etapa en què es produeixen multitud de canvis, tant a nivell físic com emocional, intel·lectual i social.

A més, l'adolescència és una època en què la identitat personal vinculada amb la identitat de gènere agafa consistència mitjançant el procés de socialització i individualització. Els agents socials com les amistats, la família i el professorat, entre d'altres, ajuden a conformar el «jo» de cada individu. Durant l'etapa escolar també es desenvolupen els interessos i les habilitats concretes, que juntament amb els factors econòmics i socials, tenen influència en l'elecció personal de determinades carreres professionals (Lent et al., 1994).

Diferents investigacions realitzades en les àrees de coneixement de les matemàtiques, l'enginyeria i la informàtica, carreres en què s'ha comprovat una situació similar als estudis de CAFE on les noies també són una minoria, s'ha intentat predir quines són les variables que provoquen el biaix de gènere en l'elecció de la trajectòria acadèmica i professional (Candela, 2008; Eccles, 2011; Sáinz, 2007). Les investigacions constaten que les noies escullen la seva carrera professional buscant la satisfacció del gust o la preferència personal; en canvi, els nois es guien per les oportunitats professionals que els donarà l'opció escollida. Un altre argument és que els nois consideren més important que el seu futur treball els permeti guanyar molts diners, poder fer o inventar coses noves, i arribar a ser famosos. Les noies, en canvi, consideren més important pel seu futur treball poder ajudar els altres, interpretant aquest resultat com a part de l'estereotip femení: més sociables i més sensibles cap als altres (Candela, 2008). Aquest fet té com a conseqüència una major propensió de les dones a treballar en àrees vinculades a l'ajuda i al suport social de les persones, característica de l'estereotip femení (Jones, Howe & Rua, 2000).

Per tant, en l'elecció dels estudis hi ha un factor important d'influència, que són les característiques que tenen les feines que poden desenvolupar amb els estudis seleccionats. Relacionat amb aquestes característiques, altres estudis han investigat les motivacions i les expectatives de la professió. A les noies els motiva més que el futur treball els permeti compaginar la vida familiar; en canvi, els nois se centren en les caracterís-

tiques econòmiques (Candela, 2008; López-Bonilla et al., 2011; Sallop & Kirby, 2007). Podem afirmar, doncs, que tant els nois com les noies seleccionen els estudis acadèmics segons el que s'imaginen que poden aconseguir en el mercat laboral posterior als estudis, i també segons les pròpies motivacions.

A més a més, els éssers humans tendeixen a seleccionar aquelles activitats en les quals poden sentir-se competents, confiats i fins i tot còmodes durant el seu desenvolupament. Per tant, les persones desenvolupen interès cap a una activitat quan es perceben competents per realitzar-la, i quan anticipen que la seva implicació en l'activitat serà positiva per al seu propi desenvolupament i reconeixement social. En canvi, resultarà complicat que una persona s'interessi cap a una activitat quan es preveuen resultats negatius o incapacitat per desenvolupar les tasques.

Les persones poden desenvolupar expectatives de resultat a partir de diferents trajectòries acadèmiques, en funció de la varietat d'experiències d'aprenentatge viscudes. És a dir, les persones es poden imaginar diferents conseqüències o reaccions d'una determinada acció, com pot ser l'elecció d'uns estudis. En el cas de l'elecció dels estudis, les conseqüències poden ser que compleixin amb els seus objectius laborals o que s'imaginin que no trobaran feina. Ara bé, les expectatives de resultat es poden veure modificades segons les experiències que s'hagin viscut en el passat, per exemple, observant les professions que s'han desenvolupat dins la família (Lent, 2012).

Finalment, s'ha de tenir en compte la influència que exerceixen els agents socialitzadors a l'hora de motivar els adolescents per escollir el seu futur acadèmic i laboral (Stake & Nickens, 2005).

Alguns treballs mencionen que el paper de la família i el professorat són els més importants; d'altres, en canvi, presten més atenció a les amistats amb les quals comparteixen la major part del dia a dia. Per tant, l'elecció d'una carrera universitària o una altra pot veure's minvada o potenciada per les pròpies aspiracions dels familiars, per les seves amistats o altres factors, com l'econòmic o l'educació rebuda (Lent, 2012).

L'experiència en l'activitat física i l'educació física és positiva?

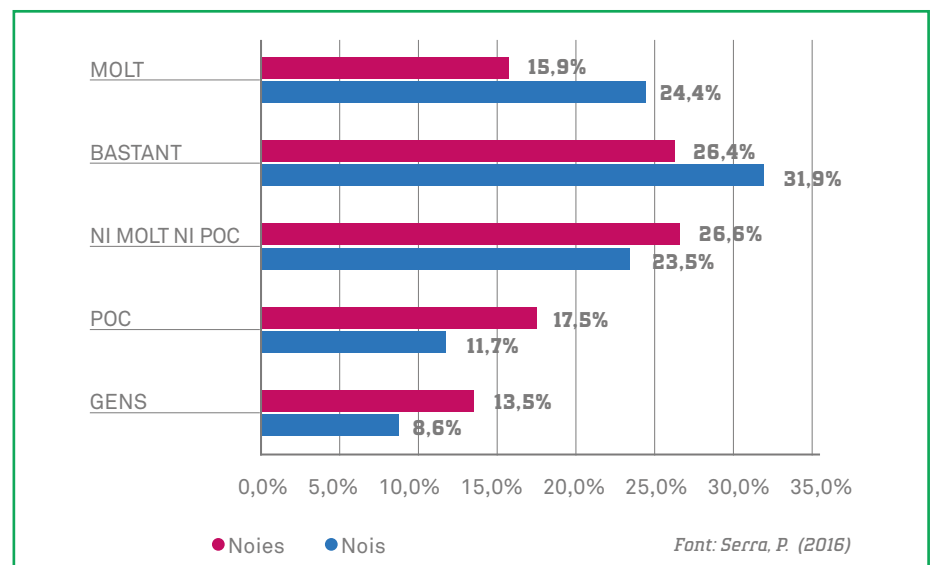
Un dels factors que mencionen les investigacions sobre l'elecció dels estudis és si els potencials estudiants han tingut bones experiències en el camp concret d'elecció dels estudis. En el cas del grau en CAFE ens hem de plantejar

si els adolescents i les adolescents tenen bones experiències en la matèria d'educació física i si els agrada. De la mateixa manera hem d'analitzar si fan activitat física fora de l'horari escolar i si els agrada practicar-la.

L'estudi realitzat per Pedrona Serra, Susanna Soler, Anna Vilanova i el seu equip a partir de l'administració d'un qüestionari a 4.146 estudiants de 4t d'ESO i 1r de Batxillerat (50,3% noies) a les comunitats autònomes de Catalunya, Galícia i Madrid on es preguntava sobre l'experiència en l'educació física ha obtingut les dades següents: les noies mencionen amb un 13,5% i un 17,5% respectivament que els agrada gens o poc l'assignatura d'educació física. Els percentatges dels nois són del 8,6% (gens) i de l'11,7% (poc). Si seguim amb la comparació, les noies manifesten que els agrada bastant l'educació física amb un 26,4% de la mostra, i només un 15,9% afirma que els agrada molt. Els nois, en canvi, declaren que els agrada bastant amb un 31,9% i que els agrada molt amb un 24,4% (vegeu el gràfic 1).

GRÀFIC 1

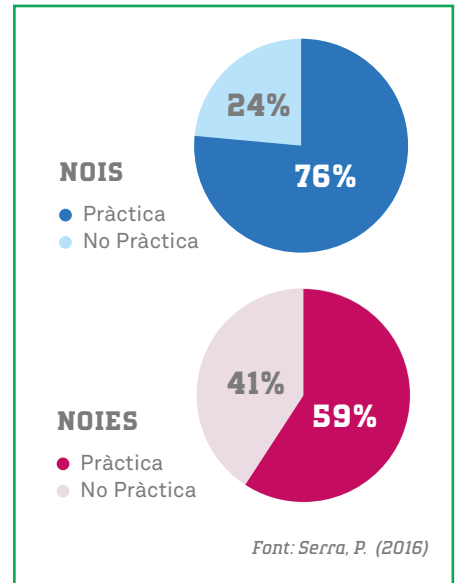
Gust per realitzar educació física al centre educatiu segons sexe (%)

GRÀFIC 2 I 3

Pràctica d'activitat física fora de l'horari escolar segons sexe (%)

Aquestes dades contrasten, però, amb la pràctica esportiva fora de l'horari lectiu. En primer lloc, se'guiem observant que els nois practiquen més esport que les noies fora de l'horari escolar, coincidint amb els estudis sociològics sobre la pràctica esportiva en edat escolar a l'Estat espanyol (CSD, 2011). En concret, s'observà que el 76,3% dels nois practicaven algun esport mentre que les noies ho feien només en un 59,3% (vegeu gràfics 1 i 2).

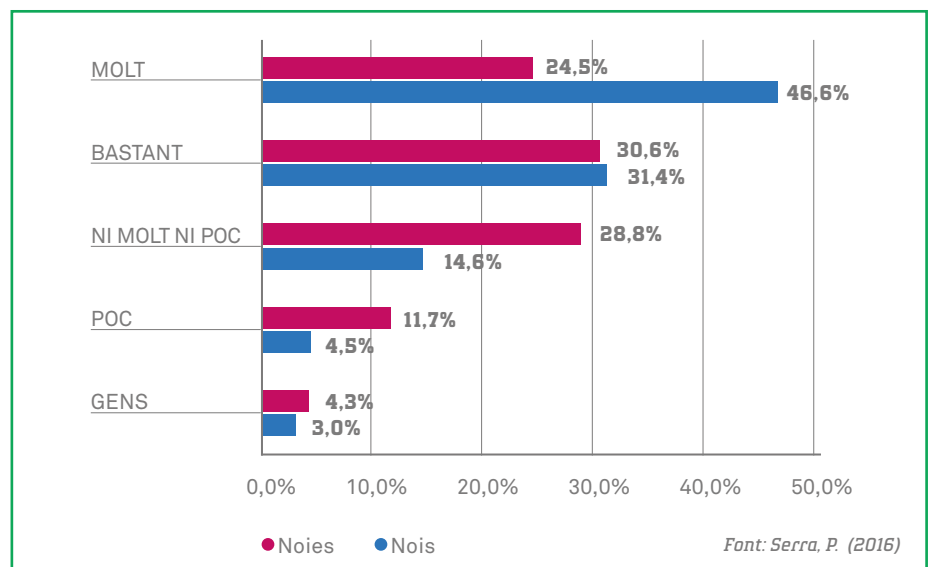

En segon lloc, contrasta l'experiència (positiva o negativa) pel que fa a aquesta pràctica (vegeu el gràfic 4). Les dades indicaren que a un 24,5% de les noies els agrada molt fer activitat física vers un 46,6% dels nois. Un 11,7% de les noies manifesten que la pràctica esportiva els agrada poc i un 4,3% que no els agrada gens. En canvi, els nois declaren que els agrada poc la pràctica esportiva amb un 4,5% i un 3,0% afirma que no els agrada gens.

Amb aquestes dades podem confirmar que actualment les noies adolescents segueixen practicant menys esport que els nois en el seu temps lliure, i que el gust per aquesta pràctica és major en els nois que en les noies. Tot i així, cal destacar la diferència entre el plaer de la pràctica esportiva en el temps lliure i el plaer de realitzar l'assignatura d'educació física en els centres educatius. En el cas de les noies, el plaer de la pràctica esportiva en el temps lliure

GRÀFIC 4

Gust per la pràctica esportiva fora de l'horari lectiu segons sexe (%)

és molt superior que el gust per l'educació física. Aquestes dades influeixen en el desenvolupament de l'interès cap a aquesta àrea i, per tant, cap al desenvolupament de l'interès cap als estudis de CAFE. De la mateixa manera, les experiències que tinguin en l'àmbit de l'educació física influirán en les expectatives que en puguin tenir.

Reben suport les noies per estudiar CAFE? Qui les anima o desanima?

Un dels aspectes importants en l'elecció dels estudis és el suport dels familiars, del pare i de la mare, així com de les amistats més properes i del professorat. En el mateix estudi de Serra et al. (2016), se'ls preguntava si tenien intenció d'estudiar CAFE i sobre els suports rebuts. El 16,3% dels nois mencionen que han estat aconsellats per estudiar el grau de CAFE i, en canvi, només el 9,6% de les noies comenten que han estat motivades per triar aquests estudis.

la mare (7,1%) i el pare (6,8%). En el cas dels nois, qui té molta rellevància és l'entrenador (18,2%), les amistats (15,8%), el professorat d'educació física (14,4%), seguit de la mare (13,3%), el pare (13,2%) i en últim lloc, altres professors o professores (8,3%).

En el cas de desanimar els adolescents, tant noies com nois, a l'hora d'escollir el grau de CAFE com a elecció d'estudis, els agents socials que agafen protagonisme són diferents. En aquesta ocasió, els principals són la mare (noies 9,0%, nois 10,8%) i el pare (noies 8,3%, nois 10,6%) seguit de les amistats (noies 9%, nois 9,8%).

En definitiva, aquestes dades ens ajuden a visualitzar quines són les persones importants a l'hora d'escollir els estudis, i per tant reforçar les expectatives laborals sobre el camp a escollir.

Com s'imaginen els adolescents el seu futur laboral si estudien el grau de CAFE?

Aquesta idea és la que denominaríem expectativa de resultat, és a dir, les possibles conseqüències de fer una acció. En altres paraules, les conseqüències imaginàries sobre la realització d'una determinada activitat («si faig això, què passarà?»).

Les noies imaginen que si estudien CAFE els llocs de treball on podran accedir tindran unes característiques concretes. Es puntuava amb una mitjana de 4,35 sobre 5 la probabilitat que el lloc de treball estigui vinculat amb tasques específiques com treballar en espais oberts i grans instal·lacions, o que requereixin habilitats físiques pròpies com força, resistència, coordinació, etc. Amb una puntuació mitjana

TAULA 1

Agents socials que han donat suport a la intenció d'estudiar CAFE segons sexe (%) (n)

Agents socials	Suport	
	Nois	Noies
Pare	13,2	13,2
Mare	13,3	13,3
Amistats	15,8	15,8
Professorat EF	14,4	14,4
Altre professorat	8,3	8,3
Entrenador/a	18,2	18,2
Total	16,3	9,6
	(2007)	(2035)

Font: Serra, P. (2016)

En el cas de les noies, d'entre les persones que sí que les han animat per estudiar CAFE destaca l'entrenador (10,2%), seguit del professorat d'educació física (7,3%) i sense gaires diferències les amistats (7,2%),

de 3,53 es valora que podran desenvolupar-se personalment, és a dir, desenvolupar la seva creativitat o aprendre coses noves, i amb una mitjana de 3,46 punts que la feina que podran desenvolupar estarà relacionada amb «aspectes socials» com per exemple viure prop de la família o ser d'ajuda a altres persones. En últim lloc consideren que si estudien CAFE la feina que podran aconseguir els donarà poder i estatus (guanyar diners, ser la seva pròpia cap o dirigir persones) amb una mitjana de 3,10 punts.

Els nois s'imaginen que la feina que aconseguiran estarà vinculada amb tasques específiques amb una mitjana de 4,18, que podran desenvolupar-se personalment amb 3,55 punts, que estarà relacionada amb aspectes socials amb una puntuació mitjana de 3,31, i en últim lloc que els donarà poder i estatus amb una puntuació mitjana de 3,23 punts.

Aquests resultats evidencien que hi ha petites variacions entre les puntuacions dels nois i de les noies. El punt clau es troba en la formulació dels objectius del seu futur laboral, si aquests coincideixen o no amb les expectatives imaginades. La coincidència d'aquests dos punts afavorirà l'elecció dels estudis de CAFE.

L'elecció dels objectius professionals marcats pels estereotips de gènere

L'elecció dels objectius personals són clau per guiar el comportament de les persones i organitzar les funcions i accions a realitzar per tal d'assolir les metes plantejades. Per tal de visualitzar si les expectatives de resultat coincideixen o no amb els objectius personals sobre el futur laboral, es

van plantejar els mateixos ítems de les expectatives laborals formulats com a objectius personals («el que jo vull de la meva futura feina és: aspectes socials, desenvolupament personal, poder i estatus o tasques que pugui treballar amb el propi cos, a grans instal·lacions, etc.»).

En la investigació realitzada es demostra com les noies seleccionen els objectius personals sobre el seu futur professional principalment amb el desenvolupament personal (mitjana de 3,98 punts), amb aspectes més socials (mitjana de 3,64), amb poder i estatus (mitjana de 3,62) i amb les tasques específiques de CAFE (mitjana de 2,53 punts).

Els nois, en canvi, es plantegen els objectius personals vinculats amb el desenvolupament personal (mitjana de 3,92 punts), amb el poder i estatus (mitjana de 3,72), amb aspectes socials (mitjana de 3,40) i amb tasques específiques (mitjana de 2,97 punts).

Tot i que l'ordre de selecció sigui el mateix, la puntuació varia, ja que els nois puntuen de forma més elevada en poder i estatus i atorguen una puntuació inferior a l'escala social.

Cal destacar que tant nois com noies a l'hora d'establir els objectius personals coincideixen amb els rols de gènere pel que fa a les característiques de les professions, on cuidar dels altres i estar a prop de la família (aspectes socials) està més valorat per les noies, i on les característiques associades al rol masculí, com ser el cap, tenir prestigi i estatus (poder i estatus) estan més valorats entre els nois.

Conclusions

Hi ha molts factors que incideixen en el desenvolupament de l'interès cap als estudis de CAFE. Podem començar amb el professorat d'educació física, que s'hauria de plantejar què pot fer per acostar aquesta matèria a les noies perquè gaudeixin i aprenguin a partir de les seves destreses corporals i habilitats motrius. Respecte a la pràctica esportiva extraescolar, gairebé el 60% de les noies en practiquen i gaudeixen fent-ho. Tot i això, les seves experiències no són del tot bones. Aquest fet pot condicionar la percepció de sentir-se capacitades per desenvolupar-se en aquesta àrea de treball.

A més, hem d'analitzar les persones que influeixen en la presa de decisió de l'elecció dels estudis. Veiem com els agents socialitzadors com la família, el professorat d'educació física, les amistats i sobretot els entrenadors i entrenadores tenen un paper important, tant per animar-les com per desanimar-les.

Pel que fa a les expectatives de resultat sobre les sortides professionals del grau de CAFE cal destacar els estereotips de gènere en el sistema esportiu, ja que aquests agafen importància en l'imaginari de les adolescents. El futur laboral en les adolescents és incert, però comencen a dibuixar les línies que els agradaria escollir. L'estudi realitzat per Serra, Soler, Vilanova i el seu equip (2016), remarca com els objectius professionals que les noies es marquen del seu futur professional no coincideixen amb el que creuen que poden aconseguir estudiant el grau de CAFE. En canvi, pel que fa als nois, el que volen i el que s'imaginaven tenen molt més en comú. Aquesta darrera

idea dona a entendre que les noies poden estar més condicionades —pels estereotips de gènere, pels agents socials, per les experiències en l'esport, etc.— a l'hora d'escollir CAFE i que al final acabin escollint altres carreres universitàries on les expectatives de resultat són més similars als objectius que es plantegen aconseguir.

En definitiva, hem de seguir treballant en l'eliminació dels estereotips de gènere existents en la nostra societat que influeixen tant les noies com els nois en l'elecció dels estudis.

S'ha de treballar per donar a conèixer les diferents professions de l'esport així com els diferents professionals que els poden ajudar a crear noves expectatives de resultat d'aquest entorn professional.

Hem de treballar amb les experiències prèvies que els nois i noies presenciaven en el món de l'esport per tal de fer-los sentir amb millors capacitats, que augmentin els seus nivells de pràctica i se sentin a gust fent certes activitats.

Finalment, hauríem de treballar des dels centres universitaris que comparteixen CAFE perquè donin una imatge més diversificada del que fan i de com ho fan, perquè formin el seu alumnat —els futurs i futures professionals de l'esport— en perspectiva de gènere i ajudin a trencar les barreres socials i estructurals que conformen la nostra societat.

BIBLIOGRAFIA

- Aldous, D., & Brown, D. (2010). Framing bodies of knowledge within the 'acoustics' of the school: exploring pedagogical transition through newly qualified Physical Education teacher experiences. *Sport, Education and Society*, 15(4), 411-429. doi: 10.1080/13573322.2010.514737.
- Bandura, A. (1987). *Pensamiento y acción. Fundamentos sociales*. Barcelona: Ediciones Martínez Roca.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (2006). Career self-Efficacy theory: back to the future. *Journal of Career Assessment*, 14(1), 3-11. doi: 10.1177/1069072705281347.
- Blanco, Á. (2009). El modelo cognitivo social del desarrollo de la carrera: revisión de más de una década de investigación empírica. *Revista de Educación*, 350 (septiembre-diciembre), 423-445.
- Buday, S. K., Stake, J. E., & Peterson, Z. D. (2012). Gender and the choice of a science career: The impact of social support and possible selves. *Sex Roles*, 66(3-4), 197-209. doi: 10.1007/s11199-011-0015-4.
- Candela, C. (2008). *Motivaciones y expectativas profesionales. Análisis desde la perspectiva de género*. Universitat de Valencia, Valencia.
- Consejo Superior de Deportes. (2011). *Los hábitos deportivos de la población escolar en España*. Madrid: CSD.
- Eccles, J. S. (2011). Gendered educational and occupational choices: Applying the Eccles *et al.* model of achievement-related choices. *International Journal of Behavioral Development*, 35(3), 195-201. doi: 10.1177/0165025411398185.
- Lent, R. W. (2012). Social cognitive career theory. In R. W. Lent y S. D. Brown (Eds.), *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* (2nd Edition., pp. 115-146). Somerset, NJ, USA: John Wiley & Sons.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122. doi: <http://dx.doi.org/10.1006/jybe.1994.1027>.
- López-Bonilla, J. M., Barrera Barrera, R., Rodríguez Serrano, M. Á., López-Bonilla, L. M., Palacios Florencio, B., Reyes Rodríguez, M. C., y Sanz Altamira, B. (2011). Reasons which influence on the students' decision to take a university course: differences by gender and degree. *Educational Studies*, 38(3), 297-308. doi: 10.1080/03055698.2011.598690.
- Moragas, M. (2015). Les dones que presideixen els clubs esportius a Catalunya. Anàlisi dels factors que incideixen en l'accés i en l'exercici del càrrec. *Quadern Dones i Esport*, n. 8, 44-50. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Pérez, M. & Vilanova, A. (2015). El mercat de treball de les llicenciades en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. *Quadern Dones i Esport*, n. 8, 37-43. Barcelona: Institut Barcelona Esports.
- Sáinz, M. (2007). *Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes*. Tesis Doctoral, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid.
- Sallop, L. J., & Kirby, S. L. (2007). The role of gender and work experience on career and work force diversity expectations. *Journal of Behavioral and Applied Management*, 8(2), 122-140.
- Stake, J., & Nickens, S. (2005). Adolescent girls' and boys' science peer relationships and perceptions of the possible self as scientist. *Sex Roles*, 52(1-2), 1-11. doi: 10.1007/s11199-005-1189-4.
- Sulz, D., Humbert, L., Gyurcsik, C., Chad, K. E., & Gibbons, L. (2010). A student's choice: enrollment in elective physical education. *PHENex Journal*, 2(2), 1-17.
- Viñas, J., & Pérez, M. (2014). *El mercat de treball de l'esport a Catalunya. Especial incidència a la província de Barcelona*. Barcelona: INDE.

3.4

On son les dones entrenadores? La desigualtat a la banqueta

Ingrid Hinojosa-Alcalde i Susanna Soler

Introducció

La participació espanyola femenina en els Jocs Olímpics de 2016 a Rio va ser del 46,6% i les esportistes espanyoles van guanyar nou medalles, una més que els seus companys masculins. La normalització de la presència de les dones en els grans esdeveniments esportius i els seus èxits internacionals, però, no es corresponen a la seva presència en l'àmbit de l'entrenament. De les 79 acreditacions com a entrenador o entrenadora a Rio 2016, només 10 eren de dones (12,7%), i en els Jocs Paralímpics, de les 26 acreditacions, només 4 eren per a entrenadores (8,7%). Tal com succeeix en els càrrecs de presa de decisió de les organitzacions esportives (Moragas, 2014), les dones com a entrenadores estan clarament infrarepresentades. Així doncs, la desigualtat de gènere en les posicions de lideratge de l'àmbit esportiu es posa clarament de manifest.

Ja des de finals de segle XX s'ha constatat la manca de dones en llocs de treball relacionats amb l'esport i, especialment, en l'entrenament esportiu d'alt nivell. Diversos estudis han examinat la baixa presència de les dones en aquest àmbit en països com Estats Units, Regne Unit, Canadà, Austràlia, Alemanya, Noruega, i República Txeca (Acosta & Carpenter, 2014; Fasting, Sand, & Knorre, 2013; Norman, 2009; Reade, Rodgers, & Norman, 2009).

A Catalunya, l'entrenament esportiu és l'àmbit d'inserció laboral per a un 28,6% dels titulats i titulades en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. És en aquest important àmbit d'inserció laboral on trobem l'esclenta de gènere més significativa, amb un 84,1% d'homes davant del 15,9% de dones (Viñas & Pérez, 2014). Unes dades que reflecteixen com en l'entrenament esportiu es produeix una important segregació horitzontal.

Tenint en compte aquests estudis previs i els que s'han realitzat en altres països, a continuació es descriu de forma específica la bretxa de gènere en l'àmbit de l'entrenament esportiu a partir de les dades específiques de les federacions esportives de Catalunya.

A continuació, s'analitza el perfil dels entrenadors i les entrenadores de Catalunya per tal de detectar i comprendre les circumstàncies en què homes i dones accedeixen, es promouen i es mantenen (o no) en les funcions d'entrenador o entrenadora.

La infrarepresentació de les dones com a entrenadores: la bretxa de gènere

La menor presència de les dones es constata ja en els cursos de formació d'entrenador/a desenvolupats pel Departament d'Ensenyament, on les do-

nes representen un 13,7%. Si aprofundim en aquestes dades, d'altra banda, es pot observar que el nombre de dones disminueix considerablement en els nivells superiors de formació, fet que es manté durant els darrers set anys que han estat objecte d'anàlisi.

TAULA 1

Formació de tècnics i tècniques esportius a través del Departament d'Ensenyament segons sexe (2010-2017).

	Homes (%)	Dones (%)	Total (N)
Nivell 1	84,2	15,8	13607
Nivell 2	89,2	10,8	7013
Nivell 3	92,3	7,7	1357
Total	86,3	13,7	21977

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

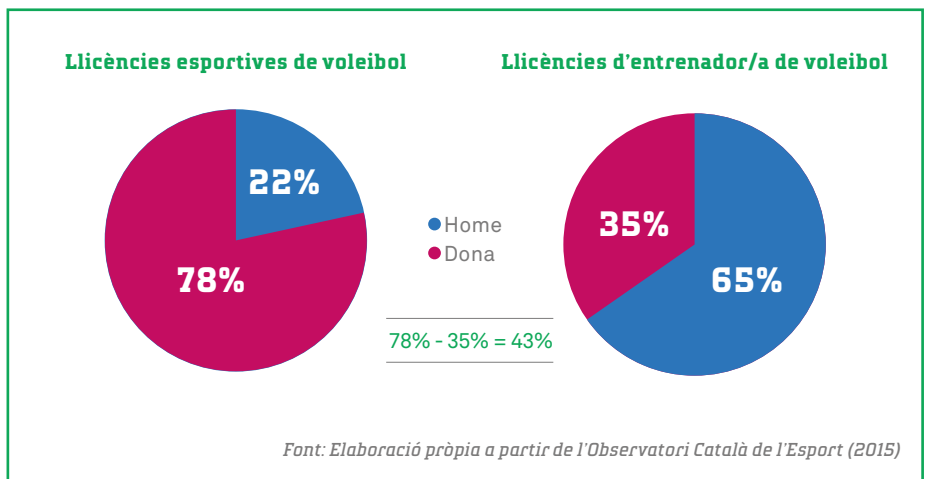
D'altra banda, segons les dades de l'àmbit federatiu, l'any 2015 les dones representaven només un 12% del total (Observatori Català de l'Esport, 2015). Per analitzar la manca de dones entrenadores de forma específica en els diferents esports, s'ha comparat el percentatge de llicències esportives amb el percentatge d'entrenadors i entrenadores a cada una de les fede-

racions catalanes l'any 2015. En el voleibol, per exemple, el 78% de llicències esportives són femenines –amb un índex de feminització important–, però el percentatge d'entrenadores representa només un 35% del total.

Així doncs, la proporció d'esportistes i entrenadores és clarament desigual, amb 43 punts de diferència.

GRÀFIC 1

Diferència entre el percentatge de llicències esportives femenines i el percentatge d'entrenadores de voleibol.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Observatori Català de l'Esport (2015)

Aquesta anàlisi ens permet detectar la bretxa de dones entrenadores en comparació amb el nombre de dones com a esportistes. Al gràfic 2 es mostra aquesta bretxa per a diferents esports a Catalunya.

Hi ha una gran majoria d'esports en què hi ha una bretxa de dones entrenadores respecte a la participació com a esportistes del mateix esport.

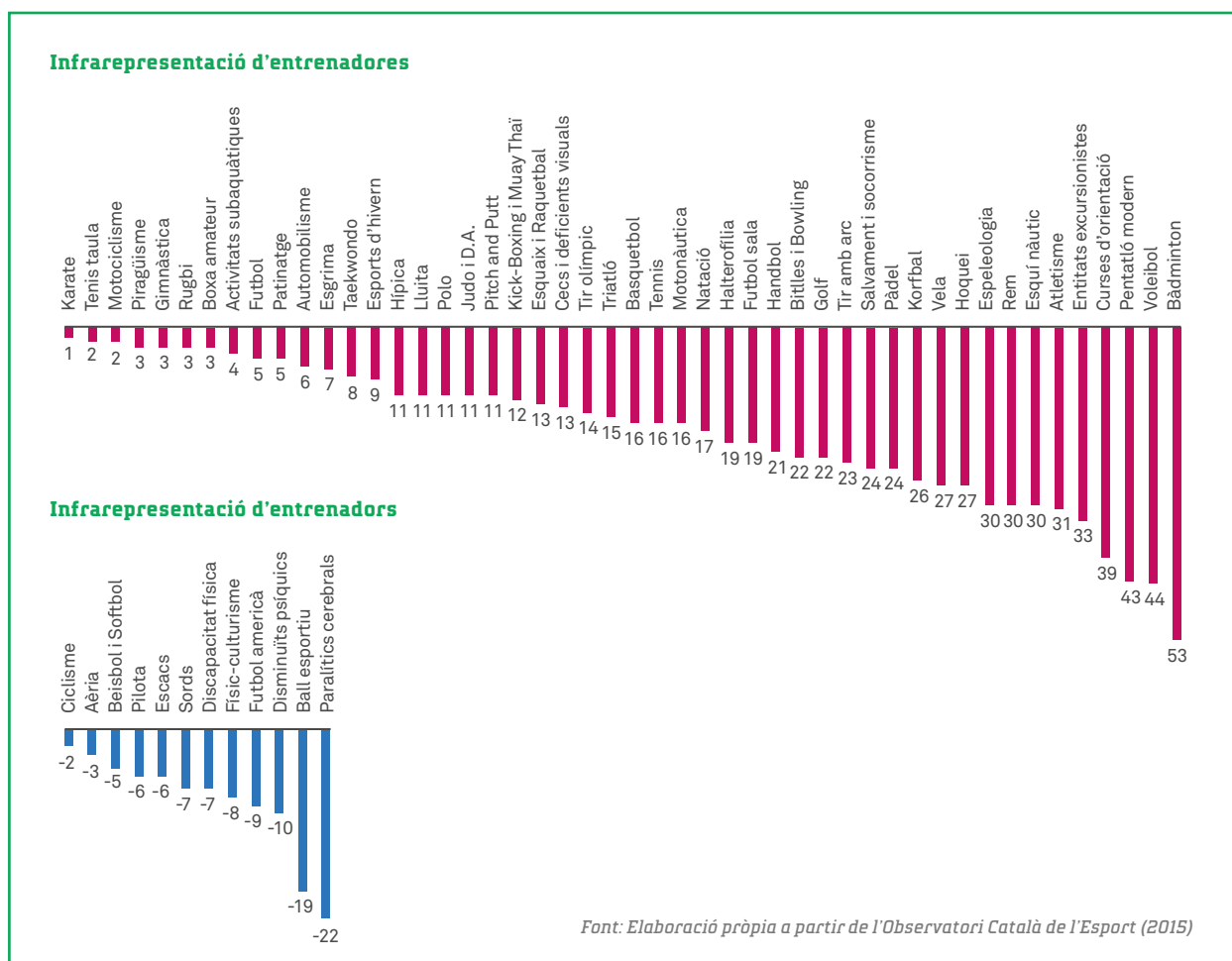
Les dades suggereixen que hi ha una majoria d'esports on hi ha una representació insuficient de les dones entrenadores, de manera que la transició d'esportista a entrenadora és menys freqüent per a les dones, en comparació amb els homes.

En aquest sentit, cal assenyalar que d'acord amb Everhart i Chelladurai (1998), les esportistes representen el col·lectiu amb major potencial per exercir com a entrenadora en un futur, si bé les atletes femenines que van ser entrenades per homes són menys propenses a seguir una carrera en entrenament que les atletes entrenades per dones. L'absència de models de referència, doncs, contribueix a la reproducció de la desigualtat.

Les dades, per tant, reflecteixen la reproducció dels models tradicionals de gènere i el sostre de vidre existent en l'àmbit de l'entrenament esportiu.

GRÀFIC 2

Diferència entre el percentatge de llicències esportives i el percentatge d'entrenadores dels diferents esports.

Fet que fa necessari abordar aquesta qüestió de manera específica. Per tal de comprendre millor aquesta situació, a continuació es presenten els resultats principals de l'estudi realitzat sobre el perfil personal i professional dels entrenadors i les entrenadores de Catalunya (Hinojosa-Alcalde et al., 2017).

Així, es pretén donar a conèixer la problemàtica existent, sensibilitzar sobre la necessitat de promoure la presència de dones com a entrenadores, i generar una base de coneixement que permeti desenvolupar accions específiques per abordar aquesta situació en les diferents organitzacions del sistema esportiu català des d'una perspectiva global i integral. Com assenyala LaVoi (2016) no es tracta de responsabilitzar les pròpies dones de la situació en què es troben i dissenyar accions perquè elles s'ajustin al sistema (el que en anglès s'anomena *blame-the-women narratives*), sinó canviar el sistema.

El perfil dels entrenadors i entrenadores: la desigualtat en el mercat de treball

L'anàlisi de les característiques individuals i professionals dels entrenadors i entrenadores de Catalunya es va realitzar a través d'un qüestionari en línia que es va difondre amb la col·laboració de l'Escola Catalana de l'Esport i de les federacions esportives catalanes (entre maig i juliol de 2016). En la investigació hi van participar un total de 1.685 entrenadors i entrenadores (82,3% d'homes i 17,7% de dones) de 31 esports i nivells competitiu diferents. És, doncs, l'estudi més ampli realitzat fins ara en aquest àmbit a nivell internacional.

A continuació, en primer lloc es presenten els resultats sobre les característiques personals dels entrenadors i entrenadores de Catalunya que van participar en l'estudi: edat, situació familiar, titulació esportiva, i experiència prèvia com a esportistes. En segon lloc, es presenten les dades referents al seu perfil professional, que inclou: el lloc de treball que ocupen i el nivell competitiu en què treballen, tenint en compte el sexe i l'edat dels i les esportistes que entrenen.

Característiques individuals

a) Edat i situació familiar

La mitjana d'edat dels entrenadors i entrenadores participants a la investigació va ser de 33 anys. Cal destacar, no obstant això, que les entrenadores són significativament més joves que els entrenadors. L'edat mitjana de les dones és de 26,8 anys, mentre que la mitjana dels homes és de 34,2, gairebé 8 anys més.

L'existència de diferències significatives en l'edat mitjana d'entrenadors i entrenadores es relaciona directament amb un dels aspectes que posa en evidència aquest estudi: el conflicte treball-família. Tal com ja apunten Dixon i Bruening (2005).

La conciliació familiar en la professió és una de les grans dificultats que es troben homes i dones.

Les dificultats per la conciliació familiar, però, pesen molt més en el cas de les dones, com reflecteix el fet que les dones de la nostra mostra són més joves i la seva situació familiar és molt diferent de la dels homes entrenadors: la proporció de dones casades o convivint

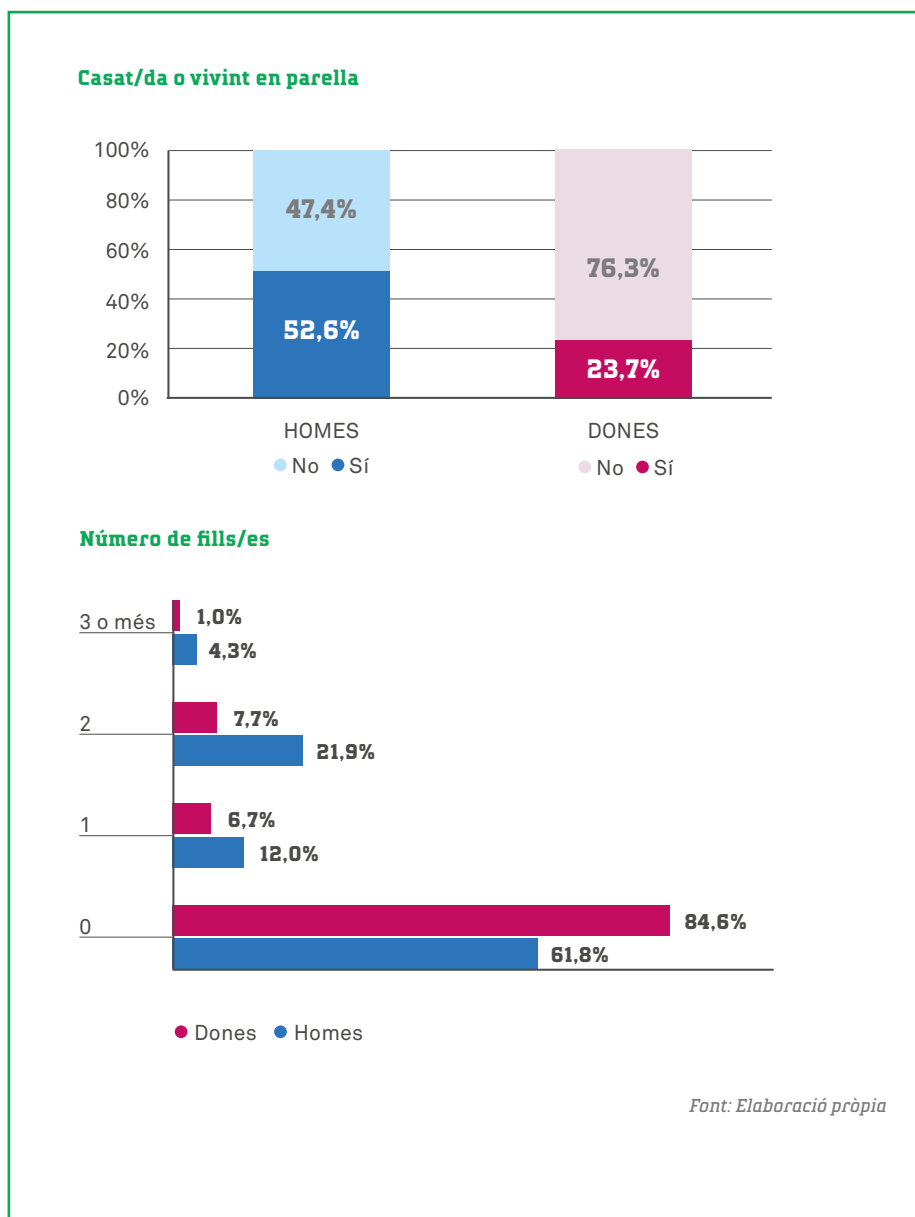
en parella (23,7%) és molt menor que la dels homes (52,6%).

També hi una diferència significativa entre homes i dones en el nombre de fills i filles, ja que només un 15,4% de dones entrenadores tenen fills i filles, en comparació amb el 38,2% dels homes. La relació entre la taxa d'ocupació femenina amb presència de menors de 12 anys i la taxa d'ocu-

pació masculina equivalent, doncs, és clarament inferior en el món de l'entrenament, i és un dels indicadors clau en l'anàlisi de la desigualtat en el mercat de treball (Verge, 2010). Unes dades que constaten que les dones que es dediquen a l'entrenament topen amb un conflicte important a l'hora de conciliar la seva carrera professional i la seva situació familiar.

GRÀFIC 3

Situació familiar d'entrenadors i entrenadores

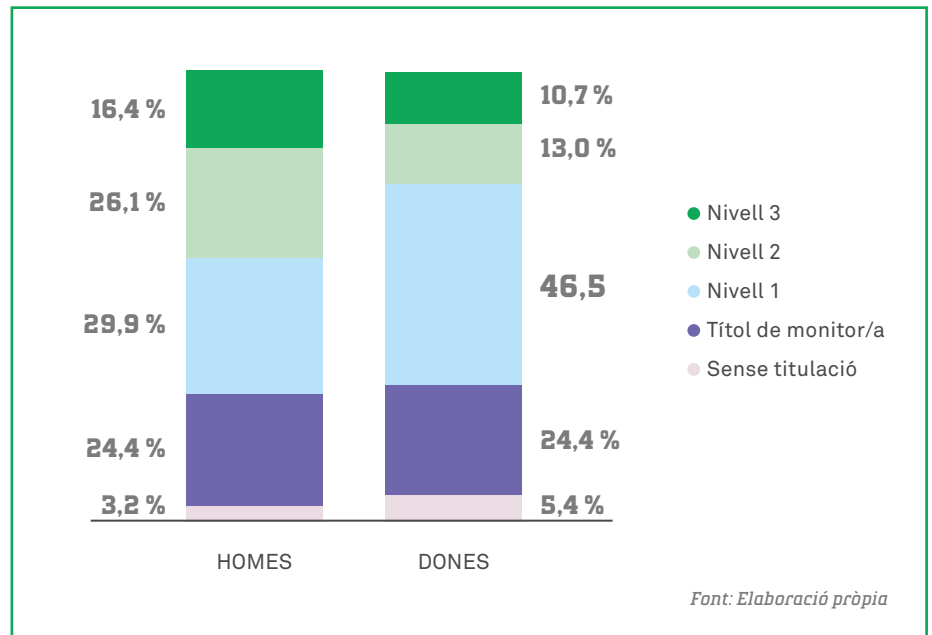
b) Titulació esportiva

Pel que fa a la formació com a entrenador o entrenadora, coincidint amb les dades obtingudes del Departament d'Ensenyament descrites en l'apartat anterior, les dades obtingudes en l'estudi reflecteixen també com la presència de dones en nivells superiors d'educació d'entrenadors i entre-

nadores és molt reduïda, i es va reduint encara més a mesura que s'incrementa de nivell. Aquestes dades posen en evidència l'existència del «coll d'ampolla» en el sistema de formació de tècnics i tècniques esportives a Catalunya, com s'ha descrit també a altres països com el Regne Unit (Norman, 2009).

GRÀFIC 4

Titulació esportiva dels entrenadors i entrenadores

c) Experiència prèvia com a esportistes

L'estudi també mostra que les dones entrenadores tenen una experiència prèvia com a esportista en nivells de competició més alts que els homes entrenadors. El percentatge de dones que havien competit prèviament a nivell internacional va ser de l'11% i a nivell nacional del 26,4%, xifres superiors a les dels entrenadors.

Aquests resultats són similars a l'es-

tudi presentat per Knoppers (1987) i suggereixen que els homes amb menor experiència competitiva com a atletes accedeixen més fàcilment a la professió que les seves companyes del mateix nivell competitiu. En el present estudi, tot i que les dones tenien més experiència competitiva com a atletes, això no sembla beneficiar el seu desenvolupament professional com a entrenadores.

Perfil professional d'entrenadors i entrenadores

a) Lloc de treball que desenvolupen els entrenadors i entrenadores

Si analitzem el lloc de treball, els resultats demostren que el percentatge de dones que ocupen funcions de segona entrenadora d'entre les que es dediquen a entrenar, és més gran que entre els homes, mentre que els homes desenvolupen principalment el paper de primer entrenador o director tècnic —figura que és el punt de connexió entre els òrgans directius de les organitzacions i la resta d'entrenadors i entrenadores.

Aquestes posicions es consideren funcions de responsabilitat amb més poder en la presa de decisions, millors condicions laborals, més reconeixement social i més influència en el procés de contractació.

Aquestes dades suggereixen que les possibilitats de desenvolupament

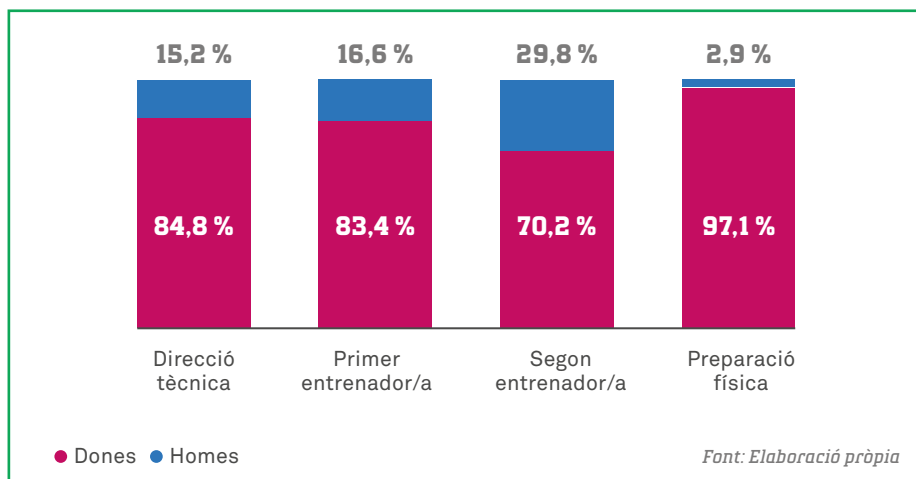
per a les entrenadores poden disminuir a causa de les pràctiques de contractació que segueixen els mecanismes de «reproducció homòloga» descrits per Kanter (1977).

La reproducció homòloga és un procés pel qual el grup dominant es reproduceix a partir de característiques socials i/o físiques. És a dir, en el cas de l'entrenament, recerca prèvia ha analitzat que hi ha una relació directa entre el sexe de la persona contractada i el sexe de la persona que fa la contractació (Stangl & Kane, 1991).

Per tant, si l'entrenament és una professió on els homes són majoria, aquest mecanisme perpetua la reproducció de l'ordre de gènere i contribueix a la baixa representació de dones en aquest àmbit de treball.

GRÀFIC 5

Lloc de treball que desenvolupen els entrenadors i entrenadores

b) Nivell competitiu en què treballen

En l'anàlisi del nivell competitiu en el qual els entrenadors i entrenadores treballen, trobem que el percentatge de dones que es dedica als nivells sense competició i de recreació és molt més elevat que el dels homes. Per analitzar aquest fet, cal tenir en compte que, en general, els equips que no competeixen o són de caire recreatiu no són una prioritat en la majoria de les organitzacions esportives i compten amb menys recursos.

Així doncs, es constata que les dones, en molts més casos, es troben en els llocs de treball de nivells més baixos i amb menys possibilitats d'ascendir, reflectint el que s'ha anomenat «sòl enganxós» (Viladot, 2017). Aquest fet també perpetua i reforça la idea que les dones entrenadores acaben ocupant posicions de menys nivell.

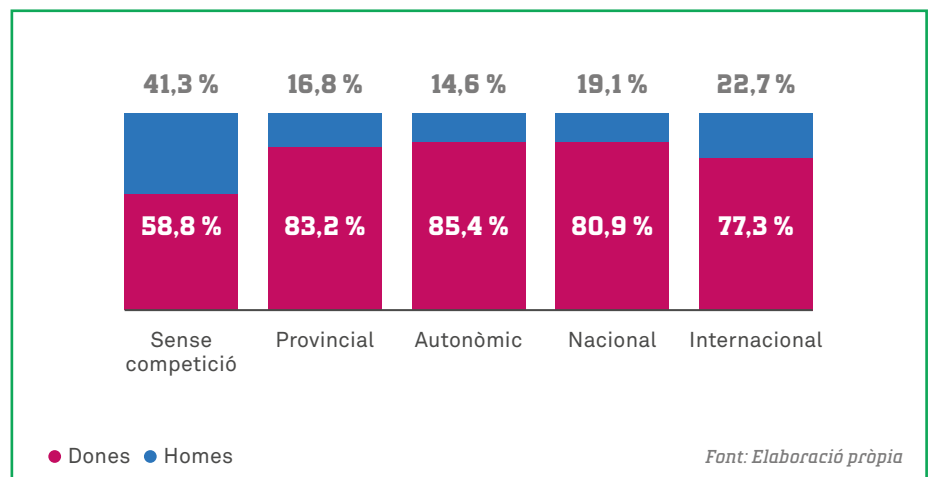
En canvi, resulta especialment rellevant el percentatge de dones presents en els nivells nacionals i internacionals de competició, lleugerament superiors als percentatges dels homes. Per analitzar aquest fet cal tenir en compte

també el gènere i l'edat dels esportistes i les esportistes que entrenen, ja que generalment la major part de les dones entrenen equips femenins i de categories de formació. Així, trobem que només el 4,8% dels equips masculins i el 45,6% dels equips femenins són entrenats per una dona. Tenint en compte que la professionalització i el reconeixement de l'esport femení és molt inferior a l'esport masculí, la presència en l'alt nivell de competició no implica, necessàriament, millor situació professional.

Pel que fa a l'edat dels esportistes, només el 6,9% d'equips en categoria sènior (masculins i femenins) tenen una dona com a entrenadora. Aquests resultats es podrien explicar per l'atribució tradicional de gènere que recau sobre dones en la cura dels nens i nenes i en les tasques de formació —i no tant de tecnificació—, mentre que els homes entrenen equips masculins i també la majoria dels equips femenins, especialment equips sèniors, amb el major reconeixement social i econòmic que això implica.

GRÀFIC 6

Nivell competitiu en què desenvolupen la tasca d'entrenador i entrenadora

Conclusions

Les dades analitzades del conjunt del sistema esportiu, juntament amb els resultats de l'estudi, posen en evidència una clara infrarepresentació del col·lectiu femení en el món de l'entrenament esportiu a Catalunya. Tot i que la pràctica esportiva femenina al conjunt de Catalunya és d'un 40,2% (Observatori Català de l'Esport, 2014), i els èxits esportius són especialment remarcables, la presència de les dones en l'àmbit de l'entrenament és encara anecdòtica. Aquesta baixa representació de dones entrenadores reflecteix i contribueix a la segregació i marginació de les dones dins de les estructures i relacions a les organitzacions (Hall, Cullen & Slack, 1989).

La reproducció de l'ordre de gènere i la dominació masculina és evident a l'hora d'analitzar els rols i la presència dels entrenadors i entrenadores. Les dades d'aquest estudi també aborden alguns dels indicadors clau en l'anàlisi de la desigualtat de gènere en el mercat de treball. Tot i que exerceixen la mateixa professió, les característiques personals i professionals de les dones i homes entrenadors reflecteixen situacions desiguals: en l'edat, l'estructura familiar, l'experiència competitiva prèvia com a esportistes, la formació en l'entrenament, el lloc de treball que desenvolupen, el nivell competitiu en què treballen i l'edat i sexe dels esportistes que entrenen. Així, les dades mostren com l'entrenament és una professió molt masculinitzada on les dones són l'excepció i, sovint, es troben en situacions de discriminació

més o menys explícites dins les organitzacions esportives que frenen el seu accés, promoció i permanència.

Es constata, doncs, com les organitzacions esportives i les institucions educatives vinculades a l'entrenament esportiu necessiten transformar la seva naturalesa de gènere utilitzant un enfocament més profund: la igualtat d'accés no és suficient, també és necessari millorar les condicions i augmentar el poder de les dones des de dins de les organitzacions. Cal desenvolupar i aplicar polítiques que abordin de forma efectiva tots els àmbits de l'organització, i és que les polítiques per promoure la igualtat entre homes i dones permeten també millorar el conjunt de l'entitat, ja que totes les persones que en formen part es podran beneficiar de la diversitat de models de gènere (Walker, 2016).

Un primer pas suposa revisar els mecanismes de captació i selecció d'entrenadors i entrenadores, i també les formes en què s'anuncien i es donen a conèixer els cursos de formació. D'acord amb això, les recomanacions haurien de centrar-se en la millora de les estratègies de selecció d'entrenadors i entrenadores amb iniciatives i pràctiques que donin suport a una cultura de diversitat, que afavoreixin ampliar les seves perspectives i promoure el lideratge orientat a les persones, la contractació proactiva, processos de selecció i promoció transparents, i també la formació en diversitat i el treball en equip.

Sembla lògic desenvolupar campanyes promocionals per involucrar més dones en l'entrenament, però aquestes campanyes no seran útils si hi ha manca d'oportunitats per progressar més enllà del curs de formació. Les organitzacions han de detectar i canviar els obstacles ocults que troben les dones des del punt d'entrada a la professió i al llarg de la seva trajectòria professional com a entrenadores.

Per tal de reforçar les dones en un context tan masculinitzat, és important el procés d'empoderament. En aquest àmbit, els programes de tutoria i la creació de xarxes s'han descrit com una bona pràctica. Aquests programes permeten donar suport a les dones entrenadores creant espais on trobar i generar referents, visualitzar les dones a la professió, intercanviar coneixements, recursos i experiències, compartir inquietuds i necessitats, i disposar de recursos davant situacions difícils i entorns tradicionalment molt masculinitzats.

D'altra banda, les organitzacions esportives han d'abordar definitivament el conflicte feina-família en què es veuen immerses els entrenadors i entrenadores. L'establiment d'una cultura de treball en què es tinguin en compte, es respectin i es doni suport a les dinàmiques familiars i els diferents cicles vitals de les persones que formen part de l'organització és cada cop més necessari per evitar la fuga de talents, tant d'entrenadors com, sobretot, d'entrenadores. A més de crear un ambient on la relació amb la família sigui fluida dins la dinàmi-

ca de l'entitat, és necessari prendre mesures que facilitin la conciliació familiar i promoguin la responsabilitat revisant aspectes com els horaris de reunions i la disponibilitat horària exigida o considerada adequada; la possibilitat de disposar de la informació sobre el calendari competitiu amb més antelació i sense canvis d'última hora, de manera que l'entrenador o l'entrenadora pugui fer una bona gestió del temps i pugui conciliar la seva vida personal amb la feina; crear un sistema de torns entre tot l'equip tècnic de l'entitat de manera que cada entrenador o entrenadora disposi d'un cap de setmana al mes lliure; facilitar l'accés a servei de guarderia o atenció a persones dependents; facilitar els desplaçaments de la família per acompanyar l'entrenador o entrenadora, etc.

Finalment, per millorar la progressió dels entrenadors i entrenadores dins les organitzacions, calen canvis sistèmics i estructurals que permetin detectar i eliminar els obstacles, sovint ocults i inconscients, que impedeixen que l'organització pugui comptar amb més dones i que aquestes progressin a les posicions més reconegudes. Tal com planteja Knoppers (1987), això implica que les dones puguin prendre decisions sense haver de rebre l'aprovació dels altres, tenir una xarxa de suport mútua, entrenar equips masculins i femenins a tots els nivells, tenir accés al coneixement sobre l'organització i tenir influència en la creació i implementació de polítiques relacionades amb la tasca d'entrenadora.

BIBLIOGRAFIA

- Acosta, R.V., & Carpenter, L. J. (2014). *Women in intercollegiate sport: A longitudinal study: Thirty seven year update 1977-2014*. Document no publicat, recuperat de <http://www.acostacarpenter.org/>
- Everhart, C. B., & Chelladurai, P. (1998). Gender differences in preferences for coaching as an occupation: the role of self-efficacy, valence, and perceived barriers. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 69(2), 188–200. doi:10.1080/02701367.1998.10607683
- Fasting, K., Sand, T. S., & Knorre, N. (2013). European female sport students as future coaches? *European Journal for Sport and Society*, 10(4), 307–323.
- Hall, M. A., Cullen, D., & Slack, T. (1989). Organizational elites recreating themselves: The gender structure of national sport organizations. *Quest*, 41(1), 28–45. doi:10.1080/00336297.1989.10483906
- Hinojosa-Alcalde, I., Andrés, A., Serra, P., Vilanova, A., Soler, S., & Norman, L. (2017). Understanding the gendered coaching workforce in Spanish sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*. doi:10.1177/1747954117474744
- LaVoi, N. M. (2016). *Women in Sports Coaching*. London: Routledge.
- Kanter, R. M. (1977). *Men and women of the corporation*. New York: Basic.
- Knoppers, A. (1987). Gender and the Coaching Profession. *Quest*, 39(1), 9–22. doi:10.1080/00336297.1987.10483853
- Moragas, M. (2014). *Les dones que presideixen els clubs esportius a Catalunya. Factors que incideixen en l'accés i en l'exercici del càrrec, i estil de lideratge*. (Tesi doctoral, Universitat Ramon Llull). Recuperat de <http://hdl.handle.net/10803/145029>
- Norman, L. (2009). The UK coaching system is failing women coaches. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 3(4), 447–476. doi:10.1260/174795408787186431
- Observatori Català de l'Esport (2015). Entrenador/a d'esport federat. Recuperat el 13 de març de 2018 de <http://www.observatoridelesport.cat/indicador.php>
- Reade, I., Rodgers, W., & Norman, L. (2009). The under-representation of women in coaching: A comparison of male and female Canadian coaches at low and high levels of coaching. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 4(4), 505–520. doi:10.1260/174795409790291439
- Stangl, J. M., & Kane, M. J. (1991). Structural variables that offer explanatory power for the underrepresentation of women coaches since Title IX: The case of homologous reproduction. *Sociology of Sport Journal*, 8(1), 47–60.
- Verge, T. (2010). *Guia per a la creació d'indicadors de gènere*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Opinió (CEO). Disponible a http://ceo.gencat.cat/web/content/30_estudis/03_publicacions/Apunts/2010_01_09_Apunts_Indicadorsdegenerere.pdf
- Viladot, M. A. (2017). *Género y poder en las organizaciones*. Barcelona: Editorial UOC.
- Viñas, J., & Pérez, M. (2014). *El mercat de treball de l'esport a Catalunya. Especial incidència a la província de Barcelona*. Barcelona: INDE.
- Walker, N. (2016). Cross-gender coaching. In N. M. LaVoi (Ed.), *Women in Sports Coaching* (pp. 111–125). London: Routledge.

Des de l'Institut Barcelona Esports de l'Ajuntament de Barcelona, es fa palesa la necessitat de treballar, d'una manera explícita, la no discriminació per raó de gènere en els esdeveniments esportius. Per aquest motiu, des de **l'Institut Barcelona Esports de l'Ajuntament de Barcelona EXPOSEM i MANIFESTEM:**

1. Que l'esport femení és una de les concrecions de l'expressió del dret a la igualtat i a la llibertat de totes les dones a l'autonomia dels seus cossos, i a la inclusió en l'espai públic, independentment de la seva condició social, edat, origen procedència, orientació i identitat sexual, etcètera.
2. Que cal treballar des de la justícia de gènere per aconseguir la igualtat d'oportunitats efectiva per remoure les barreres i sostres de vidre estructurals existents en el sistema esportiu.
3. Que cal continuar potenciant la transmissió de valors a través de l'esport amb la finalitat de superar prejudicis i estereotips socials que limiten la pràctica esportiva de les dones i dels homes a l'hora de desenvolupar tot el seu potencial individual.
4. Que cal que el moviment esportiu treballi activament per assolir la paritat en tots els llocs de responsabilitat i de presa de decisions i la representació equilibrada dels homes i les dones en tots els àmbits: com a practicants, gestores, dirigents, professores, entrenadores, tècniques, àrbitres, jutgesses, periodistes, investigadores i professionals de l'esport.
5. Que cal que la cobertura en els mitjans de comunicació sigui equilibrada entre l'esport femení i el masculí i que es garanteixi la visibilitat de les dones més enllà de les pràctiques esportives, que l'acte informatiu posi en el centre l'esport i no es faci una presentació discriminatòria de les dones en l'esport.
6. Que cal que els mitjans de comunicació vetllin per incloure la perspectiva del gènere en la transmissió de les competicions esportives.
7. Que cal que el principi d'igualtat d'oportunitats i la seva concreció en un pla d'igualtat s'introdueixin com a ítems de qualitat en la gestió dins de la responsabilitat social corporativa de totes aquelles institucions o entitats relacionades amb l'activitat física i l'esport.
8. Que cal que la formació sobre perspectiva de gènere dels col·lectius de professionals de l'activitat física i l'esport estigui assegurada en tots els nivells i àmbits educatius.
9. Aquest manifest pretén implicar totes les persones, organismes, institucions o entitats públiques i privades, relacionades directament o indirectament amb l'activitat física i l'esport, perquè s'adhereixin al que aquí s'exposa i, en l'àmbit de les seves competències, incorporin les propostes de bones pràctiques que es detallen a continuació en forma de decàleg.

L'Institut Barcelona Esports de l'Ajuntament de Barcelona, en el seu paper d'administració pública, promou i impulsa aquest manifest dins de les actuacions del seu pla estratègic.

A continuació es detallen un total de deu propostes de bones pràctiques a les quals les entitats del sistema esportiu i, en especial, les empreses patrocinadores i organitzadores d'esdeveniments esportius que estan d'acord amb el que manifesta l'Institut Barcelona Esports es poden adherir i fer-les visibles.

1. Establir unes normes de vestimenta que evitin la sexualització i la cosificació de les dones. Les vestimentes han de ser adequades a l'entorn de treball, a l'esport i a les condicions meteorològiques.
2. Tenir cura de les imatges que es projecten durant tot l'esdeveniment, tant estàtiques com dinàmiques. Aquestes imatges han d'incloure referents femenins i masculins, donar-los el mateix protagonisme en temps de projecció i rols que desenvolupen.
3. Potenciar la presència de dones en llocs de responsabilitat en l'estructura de l'organització de l'esdeveniment.
4. Equilibrar l'equip de treball de les organitzacions procurant que hi hagi representació femenina i masculina, mirant que la contractació es faci segons les necessitats del lloc de treball i els mèrits de la persona des del punt de vista professional. Els sous de l'equip de treball seran igualitaris.
5. L'organització ha de proporcionar formació en perspectiva de gènere per millorar la imatge i la comunicació de l'esdeveniment esportiu.
6. Donar visibilitat a les esportistes com a protagonistes de l'esport. L'organització ha de vetllar perquè les entrevistes i el tractament mediàtic que es faci s'orienti a l'èxit i a la pràctica esportiva en si mateixa, i no a aspectes personals, anecdòtics o sensacionalistes.
7. Atorgar els premis, tant de l'organització com dels patrocinadors de l'esdeveniment, de manera igualitària a homes i dones, amb les mateixes quanties o obsequis.
8. Disposar d'un protocol de prevenció i actuació davant situacions d'assetjament sexual que es puguin donar durant l'esdeveniment i en tot el que l'envolta.
9. Establir mesures en cas que es produeixin insults o comportaments sexistes durant l'esdeveniment.
10. Treballar conjuntament perquè l'esport sigui un motor de canvi de la societat, per convertir-la en més igualitària.

DONES 110

Ajuntament
de Barcelona